

МОНГОЛ УЛСЫН
МЯНГАНЫ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТУУДЫН
ХЭРЭГЖИЛТ

ҮНДЭСНИЙ ГУРАВ ДАХЬ ИЛТГЭЛ

ХУРААНГУЙ

Улаанбаатар хот
2009 он

Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтуудын хэрэгжилт
Үндэсний гурав дахь илтгэлийн хураангуй

Харилцах хаяг:

Монгол Улс
Улаанбаатар, 15160
Нэгдсэн Үндэстний гудамж 5/1
Засгийн газрын II байр
Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо

Утас: (976)-51-265912, (976)-51-260973
Факс: (976)-51-260973, (976)-51-263569
Веб: <http://www.ndic.gov.mn/>
<http://mongoliamdg.mn/>
Э-шуудан: info@ndic.gov.mn

НҮБХХ-ийн "Ядуурал, МХЗ-уудын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоог дэмжих туршилтын төсөл"-ийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр хэвлэв.

АГУУЛГА

Ерөнхий тойм	4
Ололт, ахиц, дэвшил	4
Хүндрэл, саад, бэрхшээл	4
Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн тойм	5
МХЗ-уудын санхүүжилт	6
Ерөнхий дүгнэлт	6
 МХЗ-уудын хэрэгжилтийн үнэлгээ	8
Зорилго 1: Ядуурал, өлсгөлөнг бууруулах	8
Зорилго 2: Бүх нийтээр анхан шатны боловсрол эзэмших	10
Зорилго 3: Жендерийн тэгш байдлыг дэмжин хөгжүүлж, шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх	10
Зорилго 4: Хүүхдийн эндэгдлийг бууруулах	12
Зорилго 5: Эхчүүдийн эрүүл мэндийг сайжруулах	12
Зорилго 6: Бэлгийн замын халдварт өвчин, ХДХВ, ДОХ, сүрьеэтэй тэмцэх, бусад өвчнийг бууруулах	13
Зорилго 7: Байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангах	14
Зорилго 8: Хөгжлийн төлөө дэлхий нийтийн түншлэлийг хөгжүүлэх	16
Зорилго 9: Хүний эрхийг баталгаажуулах, ардчилсан засаглалыг хөгжүүлэх	18
 МХЗ-ууд ба хөгжлийн урт болон дунд хугацааны бодлого төлөвлөлт, санхүүжилтийн уялдаа холбоо	20
МХЗ-уудын орон нутаг дахь хэрэгжилтийн байдал, сурталчилгаа, олон нийтийн оролцоо	21
Монгол Улсын ядуурлын зураглал	22
МХЗ-уудын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ	23
 ХАВСРАЛТУУД	
Хавсралт 1. Монгол Улсын макро эдийн засгийн гол үзүүлэлтүүд, 2005-2008 он	24
Хавсралт 2. МХЗ-уудын хэрэгжилтийн явцад үнэлгээ хийсэн аргачлалын тухай	25
Хавсралт 3. МХЗ-уудын хэрэгжилтийн хандлагын шинжилгээ, үнэлгээ	29
Хавсралт 4. МХЗ-уудын зарим гол шалгуур үзүүлэлтээр тодорхойлсон үнэлгээ, 2008 он (аймаг, нийслэлийг байр эзлүүлснээр)	35
Хавсралт 5. Хүн амын тооллогын 2000 оны тоо, мэдээлэлд сууринсан үзүүлэлтийн МХЗ-уудын зарим зураглал Аймаг, сумын түвшний үр дүн	36

Ерөнхий тойм

1. Монгол Улсын Их Хурал (УИХ)-ын 2005 оны 25 дугаар тогтоол, 2008 оны 13 дугаар тогтоолын дагуу Мянганы хөгжлийн зорилт (МХЗ)-уудын 2007-2008 оны хэрэгжилтийн талаархи Үндэсний гурав дахь илтгэл нь өнөөгийн явц байдалд үнэлэлт, дүгнэлт өгч, цаашид хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх талаар бодлого, зөвлөмжийг агуулсан баримт бичиг юм.
2. Үндэсний гурав дахь илтгэлийг бэлтгэхдээ өмнөх хоёр дахь илтгэлд тусгагдсан бодлогын зөвлөмж, санал, дүгнэлтийн хэрэгжилтийг хангах талаар авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ бүрт хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхийг эрмэлзсэн болно. Илтгэлийг Засгийн газрын түвшинд боловсруулж, төрийн бус байгууллага (ТББ), иргэний нийгмийн төлөөлөл, эрдэмтэд, судлаачдаар хэлэлцүүлж тэдний байр суурийг тусгасан болно.

Ололт, ахиц, дэвшил

3. 2007 оны хоёр дахь илтгэлд дурьдсанчлан Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зарим зорилго, зорилт нь хоорондоо уялдаагүй, заримыг нь хэмжих шалгуур үзүүлэлт байхгүй, бодит байдалд нийцэхгүй шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон зэрэг дутагдал байсныг арилгалаа. Иймд УИХ-ын 2005 оны 25 дугаар тогтоолд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, УИХ-ын 2008 оны 13 дугаар тогтоолоор Монгол Улсын МХЗ-уудын шалгуур үзүүлэлт 24 байсныг 67 болгож шинэчлэн баталлаа.
4. МХЗ-уудыг олон нийтэд таниулах “МХЗ-уудын мэдээлэл, сурталчилгааны стратеги”-ийг боловсруулж батлуулав.
5. МХЗ-уудыг урт, дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичигт тусган хэрэгжүүлж ирлээ. Тухайлбал, МХЗ-д сууринсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого (ҮХЦБ)-ыг УИХ-аар батлуулахын зэрэгцээ Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, жил бүрийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх Үндсэн чиглэл, жилийн төсөв, салбаруудын ерөнхий төлөвлөгөө зэргийг дурьдаж болно.

Хүндрэл, саад, бэрхшээл

6. Дэлхий нийтийг хамарсан санхүү, эдийн засгийн хямрал нь Монгол Улсын эдийн засгийн хөгжилд нөлөөлж, 2008 онд эдийн засгийн өсөлт өмнөх оноос 1.3 нэгжээр буурч 8.9 хувь болжээ. Ялангуяа, санхүү, эдийн засгийн хямрал 2008 оны дунд үеэс эхлэн МХЗ-уудын хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөллөө.
7. Зарим зорилтын хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх талаар ихээхэн хучин чармайлт гаргаж, ажиллах шаардлагатай болж байна. Тухайлбал, амьжиргааны доод түвшнээс доогуур орлоготой буюу орлого нь хүнсний наад захын хэрэгцээг хангаж чадахгүй байгаа иргэдийн эзлэх хувь 2008 онд 35.2 хувь болж суурь түвшнээс 1.1 нэгжээр буурсан боловч 2015 онд ядуурлын түвшинг 18 хувьд хүргэх зорилтыг хангахад ихээхэн хүндрэлтэй болж байгааг харуулж байна.

Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн тойм

8. Эдийн засгийн бодит өсөлт 2008 оны гүйцэтгэлээр 8.9 хувь болж, 2007 оныхоос 1.3 нэгжээр саарсан боловч, оны үнээр тооцсон нэг хүнд ногдох ДНБ 2008 онд 2,305.2 мянган төгрөг болж, 2007 оныхоос 31.1 хувиар өссөн байна.
9. Улсын нэгдсэн төсвийн орлого, тусlamжийн дүн 2008 оны эцэст 2,170.4 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 35.4 хувьд хүрлээ. Харин улсын нэгдсэн төсвийн зарлага, эргэж төлөгдөх цэвэр зээлийн хэмжээ 2008 оны эцэст 2,466.8 тэрбум төгрөг болсон нь ДНБ-ий 40.2 хувьтай тэнцэж байна. Өмнөх 3 жилд төсвийн тэнцэл ашигтай гарч байсан хэдий ч 2008 оны 3-р улирлаас дэлхийн зах зээл дээр түүхий эдийн үнэ огцом унаж эхэлсэн нь 2008 онд төсвийн тэнцэл алдагдалтай гарахад нөлөөлсөн байна.
10. Монголбанкны статистик мэдээгээр 2008 онд мөнгөний нийлүүлэлт 2,318.9 тэрбум төгрөгт хүрч, 2007 оныхоос 82.4 тэрбум төгрөг буюу 3.4 хувиар буурлаа. Харин 2006 оныхоос 782.4 тэрбум төгрөг буюу 50.9 хувиар өссөн байна.
11. 2008 оны эцэст хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний үнийн ерөнхий түвшин 22.1 хувь болж, 2007 оныхоос 4.3 нэгжээр, 2006 оныхоос 15.9 нэгжээр тус тус өслөө.
12. 2008 онд төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн өөрчлөлт бага хэлбэлзэлтэй байсан хэдий ч оны сүүлчээр гадаад валютын нөөц 2007 онтой харьцуулахад 360 гаруй тэрбум төгрөгөөр буурсан, иргэд, байгууллагын ам.доллар, бусад орны валютын эрэлт өссөн, төгрөгийн хадгаламж багассан зэргээс шалтгаалан ам.долларын төгрөгтэй харьцах ханш огцом нэмэгдэж жилийн эцэст 1268 төгрөгт хүрсэн байна.
13. Монгол Улс 2008 онд дэлхийн 110 гаруй оронтой худалдаа хийж, гадаад худалдааны нийт бараа эргэлтийн хэмжээ 5,779.0 сая ам.долларт хүрч, 2007 оныхоос 1,769.7 сая ам.доллар буюу 44.1 хувиар өсч, гадаад худалдааны тэнцэл 710.0 сая ам.долларын алдагдалтай гарлаа. 2008 онд гадаад худалдааны тэнцэл ийнхүү алдагдалтай гарсан нь импортын хурдацтай өсөлт, экспортын гол нэр төрлийн барааны үнийн огцом бууралттай холбоотой байлаа.
14. Монгол Улсын гадаад валютын цэвэр албан нөөцийн хэмжээ 2007 онд 972.4 сая ам.долларт хүрч импортын 23.9 долоо хоногийн хэрэгцээг хангахуйц хэмжээтэй байсан бол 2008 онд 624.0 сая ам.доллар болж буурчээ. Энэ нь манай улсын импортын 10.0 долоо хоногийн хэрэгцээг хангахуйц хэмжээнд байна. Гадаад валютын цэвэр албан нөөц буурахад гадаад худалдааны алдагдал нэмэгдсэн нь голлон нөлөөлсөн байна.
15. Монгол Улсын Засгийн газраас гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих, хүүхэд, гэр бүлд мөнгөн тусlamж үзүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээний үр дүнд төрөлт нэмэгдэж, 1990 оноос хойш хүн амын өсөлт 2008 онд хамгийн өндөр түвшинд буюу нийт хүн ам 2,683.5 мянгад хүрлээ. 2015 онд дунджаар 3,044.9 мянгад хүрэхээр байна.
16. Засгийн газраас 2008 онд шинээр 80 мянган ажлын байр бий болгох зорилт тавин ажилласны үр дүнд нийт 73.9 мянган ажлын байр шинээр нэмэгдсэн байна. Шинээр нэмэгдсэн нийт ажлын байрны 49.7 хувь буюу 36.8 мянган ажлын байрыг хөдөө, орон нутагт бий болгосон бөгөөд нийт ажиллагсадын 47.5 хувийг эмэгтэйчүүд, 52.5 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж байна.

17. Бүх шатны боловсролын чанар, хүртээмжийг дээшлүүлж, ерөнхий боловсролын сургалтыг 12 жилийн тогтолцоонд шилжүүллээ.
18. Хүн амын дунд зонхиолон тохиолдох халдварт болон халдварт бус өвчнийг эрт илрүүлэн, эмчилж, хяналтад авах гол зорилт дэвшүүлэн ажиллав. Иргэдийн эрүүл аж төрөх, эрсдэлт хүчин зүйлс, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрүүл мэндээ хамгаалах, мэдлэгийг сайжруулах зорилгоор улсын хэмжээнд “Эрүүл монгол хүн цахим сан”-г бүрдүүллээ.

МХЗ-уудын санхүүжилт

19. Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн урт хугацааны зорилтуудыг тодорхойлсон МХЗ-д сууриссан ҮХЦБ, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр (ЗГУАХ), жил бүрийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх Үндсэн чиглэл зэрэг бодлогын үндсэн баримт бичгүүдэд МХЗ-уудыг хангах талаар зорилт, арга хэмжээг тусган хэрэгжүүлж байна.
20. Гэвч МХЗ-уудыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийн хэрэгцээний үнэлгээнд тусгагдсан бодлогын арга хэмжээнүүд нь хэт жижиг, зангидах нэгтгэгдээгүй, санхүүгийн эх үүсвэр, санхүүжилтийн зарчимтай тэр бүр зохицолдоогүй байгаа нь хэрэгжилтийг тооцоход хүндрэлтэй, төсөв, санхүүжилтийг хянах боломжгүй болгож байна. Иймд салбарын бодлогын баримт бичгүүдэд хэрэгцээний үнэлгээний тооцоо, тодорхойлсон интервенцуудийг дахин нягтлаж уялдуулан тусгах нь чухал байна.

Ерөнхий дүгнэлт

21. МХЗ-уудын хэрэгжилтийн байдлыг улсын хэмжээнд 2007-2008 оны байдлаар авч үзвэл ерөнхийдээх хэрэгжилтийн явц өмнөх тайлангийн үеэс ахисан хэдий ч 2015 онд бүх зорилтыг ханган биелүүлэхэд төр, засгийн болон хувийн хэвшлийн үүрэг оролцоо, хамтын ажиллагаа ихээхэн чухал болж байна. Орон нутгийн хэмжээнд МХЗ-уудын хэрэгжилт харилцан адилгүй байгаа нь цаашид хэрэгжилтийг эрчимжүүлэхэд тухайн бүс нутгийн онцлогийг харгалзсан бодлого, төлөвлөлтийг шаардаж байна. 2007-2008 онд макро эдийн засгийн нөхцөл байдал сайн байсан бөгөөд 2008 оны сүүлийн улирлаас дэлхийн санхүү, эдийн засгийн хямралын нөлөөгөөр муудаж эхэлсэн байна.
22. МХЗ-уудыг 2015 он гэхэд хангахын тулд одооноос анхаарах гол асуудлууд болон нэн тэргүүнд хэрэгжүүлэх шаардлагатай дараах арга хэмжээнүүд байна. Үүнд:
 - ◆ Бүс нутаг хоорондын хөгжлийн ялгаатай байдалд анхаарлаа хандуулах-Улсын дунджаас дээгүүр ядуурлын түвшинтэй бүс, орон нутгуудад хөрөнгө, санхүүгийн дэмжлэг түлхүү үзүүлэх;
 - ◆ ХАА-н салбарын бүтээмжийг нэмэгдүүлэх;
 - ◆ Боловсрол болон эрүүл мэндийн салбарын шинэтгэлийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх-үр ашигтай удирдлага, санхүүжилтийн оновчтой зохицуулалтаар дэмжин боловсролын салбарт шинэтгэл хийх, ялангуяа, бага боловсролын харьцангуй доогуур хамран сургалт, хөвгүүдийн сургууль завсардалтад боловсролын салбарынхан нухацтай хандах;

- ◆ Санхүүжилтийн зөрүүг багасгах-эдийн засгийг сайжруулж, иргэдийн идэвхийг нэмэгдүүлэх хүрээнд дотоодын эх үүсвэрийг дайчлах, хөдөлмөр эрхлэх боломжийг нэмэгдүүлэх, орлого, баялгийг тэгш хуваарилах бодлого баримтлах;
- ◆ Төрийн үйлчилгээний ил тод, хариуцлагатай байдлыг баталгаажуулах;
- ◆ Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг дээшлүүлэх;
- ◆ Зорилтот бүлэг, мэдээллийн бааз, хяналт-шинжилгээг сайжруулах чиглэлээр ажиллах шаардлагатай байна.

МЯНГАНЫ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТУУДЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ

ЗОРИЛГО 1. Ядуурал, өлсгөлөнг бууруулах

Зорилт 1: Амьжиргааны доод түвшнээс доогуур орлоготой иргэдийн эзлэх хувь хэмжээг 1990 онтой харьцуулахад 2015 он гэхэд 2 дахин бууруулах

23. Монгол Улсад ядуурлын түвшин сүүлийн 14 жилийн хугацаанд дөнгөж 1.1 нэгжээр буурсан бөгөөд үлдэж буй хугацаанд амьжиргааны доод түвшнээс доогуур орлоготой иргэдийн тоог 2 дахин бууруулах зорилтод хүрэхэд баагай бэрхшээл учрахаар байна. Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн 2007-2008 оны судалгааны дүнгээс үзэхэд Монгол Улсад ядуурлын түвшин 35.2 хувьтай байна. Ядуурлын хамралтын хүрээ хотод 30.3 хувиас 26.9 хувь болж буурсан бол хөдөөд 43.4 хувиас 46.6 хувь болж өссөн байна.
24. Ядуурлын гүнзгийрэлт нь 2007 онд 2006 оноос 8.8 хувь болж буурсан бол 2008 онд дахин 10.1 хувь болж өссөн байна. Үүнээс үзэхэд ядуурал, тэгш бус байдал дорвитой буурахгүй ядуурлын гүнзгийрэлт хэлбэлзэлтэй байна. Тэгш бус байдал бух бүсүүдэд өссөн дүр зураг харагдаж байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийн үр шимиийн дийлэнх хувийг амьдралын боломж сайтай хүмүүс хүртэж байгааг илэрхийлж байна.
25. Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлт нь ядуурлыг бууруулахад нөлөөлөхгүй байгаа нэг шалтгаан нь хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдрэмж багатай өсөлт давамгайлж, ажлын байр мэдэгдэхүйц хэмжээгээр бий болж чадахгүй байгаатай холбоотой байна. Иймээс хүн амын нийгмийн баталгааг сайжруулах зорилгоор эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын салбарын үйлчилгээнд зарцуулж буй хөрөнгийг нийгмийн эмзэг хэсэг, зорилтот бүлгүүдэд үр ашигтай механизмаар дамжуулан хүргэх, нийгмийн хамгааллын тогтолцоог шинэчлэх, шинээр ажлын байр бий болгож, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулах шаардлагатай байна.

Зорилт 2: Хоол, тэжээлийн дуталтай хүн амын тоог 1990 онтой харьцуулахад 2015 он гэхэд 6 дахин бууруулах

26. Тав хүртэлх насны хүүхдийн турал 1992 онд 12.0 хувь байсан бол 2005 онд 6.3 хувь болж, жилд дунджаар 0.44 хувиар буурчээ. 2015 оны зорилтыг хангахын тулд улсын дунджаас өндөр хувьтай байгаа Баруун, Хангай болон Зүүн бүсүүдэд тулхүү анхаарах хэрэгтэй байна.
27. Хоол, тэжээлийн архаг дутлыг илэрхийлэх гол үзүүлэлт хүүхдийн өсөлтийн хоцролт 1992 онд 26.0 хувь байсан бол 2004 онд 19.6 хувь болон буурч, харин Үндэсний статистикийн газар (хуучин нэрээрээ) НҮБ-ын Хүүхдийн сантай хамтран зохион байгуулсан судалгаагаар 2006 онд 21.0 хувь¹ болж өсчээ. Өсөлтийн хоцролттой хүүхдийн тоог 2015 он гэхэд 13 хувь хүртэл бууруулах зорилтыг хангахын тулд жилд дунджаар 0.9 хувиар бууруулах шаардлагатай бөгөөд улсын

¹ Хүүхэд хөгжил-2005 судалгаа, ҮСГ, НҮБХС, 2007

дунджаас дээгүүр хувьтай байгаа Баруун (28.0 хувь) болон Зүүн (26.9 хувь) бусуудэд эрчимтэй арга хэмжээ авах хэрэгтэй байна.

28. Хоол тэжээлийн хурц дуталтай буюу туранхай хүүхдийн тоо 2000 онд 5.5 хувь байсан бол 2005 онд 2.2 хувь болж буурчээ. Хэрэв энэ хурдаар үргэлжилбэл 2015 онд 1 хувьд хүргэх зорилтыг хангах боломж байна. Улаанбаатар хотод энэ үзүүлэлт улсын дунджаас өндөр буюу 2.5 хувь байна.
29. Бага насны хүүхдийн цус багадалт 1999 онд 48.5 хувь байсан бол 2008 онд 21.4 хувь, А аминдэмийн дутал 19.8 хувь байсан бол 12.0 хувь, иодын дутал 29.2 хувь байсан бол 13.8 хувь болж буурч, харин Д аминдэмийн дутал 32.1 хувь байсан бол 41.0 хувь болж өсчээ.
30. Өрхийн хүнсний хангамж, хоол тэжээл дэх бичил тэжээлийн бодисуудын хангамжийг сайжруулах, нэг хүний хоол тэжээлээр авч байгаа илчлэгийн дундаж хэмжээг нэмэгдүүлэх, хүнсний бүтээгдэхүүний нэр төрлийг олшруулан хангамж, хүртээмжийг сайжруулах шаардлагатай байна.
31. Хоол тэжээл, хүнсний асуудалд салбаруудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, эдийн засгийн хувьд үр ашигтай хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдааг нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ үйлдвэрлэгчдийг оршин тогтоноход нь бэрхшээл учруулсан импортын үнийн хямрал, гэнэтийн бууралт болон шударга бус өрсөлдөөнөөс хамгаалах нь зүйтэй байна.

Зорилт 3: Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг дээшлүүлж, хөдөлмөрийн зах зээлд шилжиж буй залуучуудын ажилгүйдлийн түвшинг бууруулах

32. Улсын хэмжээний ажиллах хүчин оролцооны түвшин 2007 онд 64.2 хувь, 15-24 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин 3.2 хувь байсан бол 2008 онд ажиллах хүчиний оролцооны түвшин 63.5 хувь болж 0.7 нэгж, 15-24 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин 3.0 хувь болж 0.2 нэгжээр тус тус буурсан байна. Хэдийгээр залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин буурсан боловч, улсын дунджаас өндөр байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийн албандаа бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн 22.8 хувийг 15-24 насны залуучууд эзэлж байна.
33. Монгол Улсын "Хүн ам зүйн цонх"-ны үед эдийн засагт ажиллах хүчин шингээх чадвар нэн хомс байгаагаас шалтгаалан ажиллах хүчиний илүүдэл бодитой байна. Ийм учраас ойрын үед залуучууд, ялангуяа хөдөлмөрийн зах зээлд шинээр орж ирж байгаа залуучууд ажлын байраар дутагдах хандлага, гадаад улс оронд очиж ажиллах хэрэгцээ хэвээр үргэлжлэх төлөвтэй байна. Иймд залуучуудад ажлын байр олноор бий болгодог боловсруулах үйлдвэрийг хөгжүүлэх, хөдөлмөр зохион байгуулалтын хувьд хоршооллыг эрчимжүүлэх, гадаад улс оронд хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллах боломжийг өргөжүүлэх явдал чухал юм.
34. Залуучуудад зориулсан аятай, бүтээмж өндөртэй ажлын байр бий болгох тодорхой зорилтуудыг хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтөд тусгаж хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна. Ялангуяа мэргэжлийн боловсрол, сургалтын Үндэсний хөтөлбөр боловсруулж гаргах, ажил олгогч эзэд болон мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагуудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх нь чухал байна.

Зорилт 4: Хүн амын төвлөрөл, шилжих хөдөлгөөнтэй холбогдон гарч буй сөрөг үзэгдлийг багасгах, шилжин суурьшигчдыг нийгмийн суурь үйлчилгээнд хамруулах

35. Сүүлийн 10 гаруй жилд хүн амын ердийн өсөлт, ялангуяа шилжих хөдөлгөөний нөлөөгөөр бус нутгууд дахь хүн амын байршил, нягтралшил эрс өөрчлөгдсөн байна. Шилжих хөдөлгөөнд 15-44 насны хүмүүс буюу хөдөлмөрийн идэвхтэй насныхан орж байгаа бөгөөд 15-24 насны залуучууд уугул нутгаасаа хамгийн олноор шилжин явж, нийслэл хотод суурьшсан байна.
36. Шилжин суурьшигчдын хамгийн хүндэрлэлтэй асуудал нь ажилгүй байх явдал юм. Ажилтай болоход бүртгэлгүй шилжин суурьшигчид илүү асуудалтай тулгарч байна. Иймд, шилжих хөдөлгөөнд оролцож байгаа шилжигчдийг бүртгэлтэй болгох, эрхийг хамгаалах тэднийг ажлын байраар хангах замаар орлогын тогтмол эх үүсвэртэй болгох асуудал нэн чухлаар тавигдаж байна.

ЗОРИЛГО 2. Бүх нийтээр анхан шатны боловсрол эзэмших

Зорилт 5: 2015 он гэхэд бүх хүүхдэд бага боловсрол олгох

37. Монгол Улсын бага боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин сүүлийн жилүүдэд харьцаангуй тогтвортой байж, 2006-2007 онд 91.4 хувиас 92.7 хувь болж өссөн хэдий ч 2008 онд 91.5 хувь болж буурчээ. 2008-2009 оны хичээлийн жилд хамран сургалтын жин буурсан нь ЕБС-ийг 12 жилийн сургалтын тогтолцоонд шилжүүлэх хөтөлбөрийн дагуу 6 настай хүүхдийг 1 дүгээр ангид элсүүлсэн нь нөлөөлж байна.
38. ЕБС-ийн бага ангиас тухайлбал, 1-2 дугаар ангиас сургууль завсардах, анги улирах байдал төдийлөн буурахгүй байна. 2015 он гэхэд бүх нийтэд бага боловсрол эзэмшүүлэх зорилт хугацаандаа бүрэн хэрэгжих бололцоог хязгаарлагдмал болгож байна.
39. Боловсролын чанарын үнэлгээний оновчтой, үр ашигтай тогтолцоог бүрдүүлэх, хот, хөдөөгийн болон хотын төв, захын хорооллын боловсролын үйлчилгээний ялгааг арилгах, хүүхдийг зохих насанд нь сургуульд бүрэн элсүүлэх, эмзэг бүлгийн болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг сургууль, цэцэрлэгт бүрэн хамруулахад дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 3: Жөндэрийн тэгш байдлыг дэмжин хөгжүүлж, шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх

Зорилт 6. 2009 он гэхэд бага болон дунд боловсрол эзэмшигчдийн дунд, 2015 он гэхэд бүх шатны боловсролын байгууллагад суралцагчдын хүйсийн зохистой харьцааг хангах

40. Анхан шатны боловсрол эзэмшиж буй хүүхдүүдийн хүйсийн харьцаа 2000 онд 1.01 байсан бол 2008 оны байдлаар 0.97, дунд боловсрол эзэмшиж буй хүүхдүүдийн хүйсийн харьцаа 1.2 байсан бол 1.08 болж хүйсийн харьцаа

харьцангуй тэнцвэртэй болох хандлагатай байна. Харин ахлах ангиас хүйсийн ялгаа ихэсч энэ байдал гуравдагч шатны сургуульд элсэгчдийн дунд хэвээр хадгалагдаж байна.

41. 2007-2008 оны хичээлийн жилд нийт 150.3 мянган оюутан, 2008-2009 оны хичээлийн жилд нийт 161.1 мянган оюутан төрийн болон хувийн өмчийн, их дээд сургууль, коллежид суралцаж байна. Дээд боловсрол эзэмшиж буй хөвгүүдийн тоо болон хувийн жин нэмэгдэж байна. 2008 онд нийт суралцагчдын 60.1 хувь нь эмэгтэй суралцагчид байна.
42. Бүх шатны боловсролын хөтөлбөрийн агуулгыг жендерийн мэдрэмжтэй болгох, хөвгүүдийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэхэд чиглэсэн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Зорилт 7. Цалинтай ажил эрхэлж байгаа хүн амын жендерийн тэгш байдлыг хангах

43. ХАА-гаас бусад салбарт цалинтай ажил эрхэлж байгаа хүн амын дотор эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүдийн харьцаа ойролцоо байна. Энэ үзүүлэлт 2008 онд 53.0 хувь байгаа нь 1990 оныхоос 1.9 нэгжээр өсч, харин 2007 оныхоос 0.1 нэгжээр буурсан байна. Хэдийгээр 2015 оны зорилтыг хангаж байгаа боловч энэ байдал цаашид өсөх хандлага үргэлжилбэл хүйсийн тэнцвэрт байдал алдагдах магадлалтай юм.
44. Ажиллах хүчиний 2006-2007 оны судалгаагаар эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчиний оролцооны түвшин улсын дунджаар 67.5 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 58.3 хувьтай байна. Ажилгүйдлийн түвшингээр эмэгтэйчүүд 11.4 хувь, эрэгтэйчүүд 11.2 хувьтай байгаа нь хөдөлмөрийн зах зээлд ажил эрхлэх боломж эрэгтэйчүүдэд арай илүү байгааг харуулж байна. Монгол Улсад эмэгтэйчүүд ХАА, худалдаа, үйлчилгээ, нийгмийн салбарт олноор ажиллаж байгаа нь ажил эрхлэлтийн түвшинг өндөр мэт харагдуулж байгаа хэдий ч орлого нь эрэгтэйчүүдийнхээс бага байна.
45. Эрүүл мэнд, боловсрол зэрэг эмэгтэйчүүд давамгайлсан салбаруудад жендерийн зохицой харьцааг бий болгох замаар уул уурхай, аялал жуулчлал, ноос ноолуур, банк, санхүү зэрэг салбаруудад өндөр цалин, таатай орчин, уян хатан цагтай ажил эрхлэх нөхцөлийг эмэгтэйчүүдэд бүрдүүлэх хэрэгтэй байна.

Зорилт 8. Улс төр, шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх

46. Монгол Улсын хувьд шилжилтийн жилүүдэд эмэгтэйчүүдийн эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн амьдралд оролцох оролцоо сайжирсан хэдий ч, шийдвэр гаргах, удирдах албан тушаалд тэдний эзлэх хувийн жин төдийлөн нэмэгдэхгүй байна.
47. Улсын Их хуралд 1992 оны сонгуулиар сонгогдсон нийт гишүүдийн дотор эмэгтэйчүүд 3.9 хувийг эзэлж байсан бол 1996 оны сонгуулиар 9.2 хувь, 2000 оны сонгуулиар 11.8 хувийн төлөөлөлтэй болж өсөх хандлагатай байсан ч, 2004 оны сонгуулиар 6.6 хувь, 2008 оны сонгуулиар 3.9 хувь болж буурчээ. УИХ-ын 1992-2008 оны сонгуулийн дүнгээс үзэхэд сонгогдсон эмэгтэй гишүүдийг нэр дэвшсэн эмэгтэйчүүдтэй харьцуулахад эмэгтэй нэр дэвшигчийн эзлэх хувь байнга өсч, харин сонгогдсон эмэгтэйчүүдийн хувь буурсан дүн гарчээ.

48. Шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлэх таатай орчин бурдүүлэхэд нилээд хугацаа шаардагдах нь сүүлийн 2 удаагийн УИХ-ын сонгуулийн дүнгээс харагдаж байна. Энэ нь нийгэмд жендэрийн үүрэг, хариуцлагыг хэвшигүүлэх нийгэм, сэтгэл зүйн чиг хандлага төлөвшиж чадахгүй байгаагийн нэг илрэл юм.
49. Улс төр, эдийн засаг, нийгмийн харилцаанд тэгш байдлыг хангахын тулд Жендэрийн тэгш байдлыг хангах асуудлаар бие даасан хуультай болох, холбогдох хууль тогтоомжийг жендэрийн агуулгаар баяжуулан нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 4: Хүүхдийн эндэгдлийг бууруулах

Зорилт 9. Тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийг 1990 онтой харьцуулахад 2015 он гэхэд 4 дахин бууруулах

50. Монгол Улсын нялхсын болон тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдэл 1990 оноос хойш тууштай буурч ирлээ. 1,000 амьд төрөлтөд ногдох тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдэл 1990 онд 88.8, нялхсын эндэгдэл 64.4 байсан бол 2006 онд энэ үзүүлэлт 23.2 болон 19.1 болж тус тус буурч 2015 онд хүрэхээр тавысан зорилтоо 2006 онд хангасан юм. Иймд Монгол Улс хүрсэн амжилтаяа улам бататгахын тулд 2015 он гэхэд тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийг 21.0, нялхсын эндэгдлийг 15.0-д хүргэх шинэ зорилт тавин ажиллаж байна.
51. Бус, аймгийн түвшинд хүүхдийн эндэгдэл харилцан адилгүй байна. Тухайлбал, Увс, Завхан, Говь-Алтай, Архангай, Өвөрхангай, Өмнөговь, Дорноговь, Сүхбаатар, Хэнтий аймгуудад улсын дунджаас дээгүүр байна.
52. Хөдөө, хот, суурин газарт үзүүлж байгаа эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний ялгаатай байдлыг арилгах ажлыг эрчимжүүлэх, эндэгдлийн зонхилох шалтгаан болж байгаа жирэмсний үеийн эмгэг, амьсгалын тогтолцооны эмгэг, төрөлхийн гажиг хөгжлөөс үүдсэн эндэгдлээс урьдчилан сэргийлэх, эрт үеийн оношилгоо хийх, нэн шаардлагатай эмчилгээ үзүүлэх чиглэлээр бүх шатын эрүүл мэндийн байгууллагын хүний нөөцийн болон техник, технологийн чадавхийг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 5: Эхчүүдийн эрүүл мэндийг сайжруулах

Зорилт 10: Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн шаардлагатай тусламж үйлчилгээг хүн бүрт хүргэж, эхийн эндэгдлийг 1990 онтой харьцуулахад 2015 он гэхэд 4 дахин бууруулах

53. Эхийн эндэгдлийн түвшин 2008 онд 48.6 болж 1990 оноос 2.5 дахин буурчээ. Сүүлийн 3 жилийн дүнгээс харахад эхийн эндэгдлийг цаашид бууруулах боломж байна. Эхийн эндэгдлийн түвшинг бусээр авч үзвэл харилцан адилгүй, баруун бусийн Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Ховд аймгууд, хангайн бусийн Баянхонгор, Орхон, Өвөрхангай аймгууд, төвийн бусийн Өмнөговь зэрэг аймагт улсын дунджаас дээгүүр байна.

54. Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн судалгаанаас харахад жирэмсний хяналтанд орсон голч хугацаа 1998 онд 3.7 сар байснаа 2003 онд 3.3 сар, 2008 онд 2.9 сар болж эхчүүд жирэмсний хяналтанд эрт орж байгаа эерэг дүн гарчээ. Төрсний дараахь 42 хоног дотор тавих идэвхтэй хяналт 2003 онд 62 хувь байсан бол 2008 онд 65 хувь болж нэмэгдсэн байна. Жирэмсний хяналтад хамрагдсан жирэмсэн эмэгтэйчүүдээс ХДХВ-ийн шинжилгээнд 68 хувь нь хамрагдсан байна.
55. Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанарыг сайжруулж, хот хөдөө, бүс нутаг хоорондын эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанарын ялгааг багасгах, "Эрүүл эхээс эрүүл хүүхэд" зарчмыг хэрэгжүүлэхийн тулд нөхөн үржихүйн насын эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг сайжруулах, жирэмсний хяналтыг чанаржуулах шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 6: Бэлгийн замын халдварт өвчин, ХДХВ, ДОХ, сурьеэтэй тэмцэх, бусад өвчнийг бууруулах

Зорилт 11: 2015 он гэхэд Хүний дархлал хомсдолын вирус (ХДХВ), Дархлалын олдмол хомсдол (ДОХ) өвчний халдвартыг хязгаарлах, урьдчилан сэргийлэх

56. ХДХВ-ийн халдвар илрүүлэх шинжилгээнд 2007 онд 15-29 насын 84.6 мянган залуучууд, 2008 онд 153.9 мянган залуучууд хамрагдсанаас 2007 онд 3, 2008 онд 3 хүнд ХДХВ-ийн халдвар илэрчээ. Харин 2007 онд 1, 2008 онд 3 хүн ДОХ-ын улмаас нас баржээ.
57. ХДХВ-ийн халдвар илрүүлэх шинжилгээнд 2007 онд 42.8 мянга, 2008 онд 69.1 мянган жирэмсэн эмэгтэй тус тус хамрагдсанаас ХДХВ-ийн халдвартай нь тогтоогдсон З эмэгтэйн халдвар эхээс хүүхдэд дамжихаас сэргийлэх арга хэмжээ авсны үр дүнд төрсөн хүүхдүүд одоогоор халдваргүй нь нотлогдон эрүүл бойжиж байна.
58. 2008 онд БЗДХ-уудын 30.4 мянган тохиолдол бүртгэгдсэн нь 2007 оныхоос 1.3 дахин нэмэгдэж, 10,000 хүн амд зонхилон тохиолдох тэмбүү өвчин 18.7, заг хйтэн 23.1, трихомониаз 24.6 байна. БЗДХ өвчний тархалт их байгаа нь ХДХВ, ДОХ өвчний халдвартыг нэмэгдүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлж болзошгүй юм.
59. ХДХВ, ДОХ, БЗДХ-тай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг 2015 он хүртэл хэрэгжүүлэх Үндэсний стратегийн төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Зорилт 12: 2015 он гэхэд сурьеэз өвчний тархалтыг бууруулах

60. Улсын хэмжээнд нийт халдварт өвчний дотор сурьеэ 9.6 хувийг эзэлж байна. Бүртгэгдсэн сурьеэгийн шинэ тохиолдлын 58.7 хувийг уушигны сурьеэ, 41.3 хувийг уушигны бус эрхтний сурьеэ эзэлж байна. Сурьеэгийн өвчлөл Сэлэнгэ, Дорнод, Дархан-Уул, Хэнтий, Сүхбаатар зэрэг аймгуудад улсын дунджаас өндөр байна. Нийт сурьеэгээр өвчлөгчдийн 10.1 хувийг 0-15 насын хүүхдүүд, 71.6 хувийг 16-44 насын хүмүүс, 53 хувийг эрэгтэйчүүд тус тус эзэлж байна.

61. Сүрьеэ өвчний илрүүлэлт сайжирч, богино хугацааны шууд эмчилгээгээр эдгэрч байна. Монгол Улс 1995 оноос Сүрьеэтэй тэмцэх Үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд “Оношилгоо эмчилгээний олон улсын стандарт”-ыг нэвтрүүлж, амжилттай хэрэгжүүлж байна. Энэ стандартыг нэвтрүүлснээр эмчилгээний үр дүн 1994 онд 31.4 хувь байсан бол 2008 онд 85.0 хувь болж өсчээ.
62. Сүрьеэ өвчний улмаас нас барсан хүмүүсийн тоо харьцангуй буурч байна. 1990-1995 онд жилд дунджаар сүрьеэ өвчний улмаас 119 хүн нас барсан бол 1996-2001 онуудад 101, 2002-2007 онуудад 78 болж буурсан байна.
63. Сүрьеэгийн тохиолдлыг эрт илрүүлэн төгс эмчлэх, олон эмийн дасалтай сүрьеэг эмчлэх чадавхийг нэмэгдүүлэх, хувийн салбарын оролцоог нэмэгдүүлэх, төвлөрлийг сааруулсан эрүүл мэндийн үйлчилгээгээр дамжуулан сүрьеэтэй тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатай байна.

Зорилт 13: Хүүхдийн шүд цоорох өвчний тархалтыг бууруулах

64. Эрүүл мэндийн яамны Хүн амын шүдний өвчлөлтэй тэмцэх хөтөлбөрийн түүвэр судалгааны дүнгээр шүд цоорох өвчний тархалт 2004 оны байдлаар 80.1 хувь байна. Сүүлийн жилүүдэд энэ талаар судалгаа хийгдээгүй тул өнөөгийн түвшинг тодорхойлох боломжгүй байна.
65. Амны хөндийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг дээшлүүлэх замаар хүн амын дунд шүд цоорох өвчний тархалтыг бууруулах зорилго бүхий “Амны хөндийн эрүүл мэнд” Үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг ханган ажиллах шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 7: Байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангах

Зорилт 14: Тогтвортой хөгжлийн зарчмыг улсын хөгжлийн бодлого, хөтөлбөрт тусган хэрэгжүүлж, хот суурин, ялангуяа Улаанбаатар хотын агаарыг цэвэршуулэх

66. Монгол Улсын нийт газар нутгийн 7.7 хувийг ойт нутаг эзэлж байна.
67. Манай орны хуурай, гандуу бүс нутгийн цөлжилтийг үнэлэх судалгааны дүнгээс үзэхэд Монгол орны хуурай, гандуу бүс нутгийн цөлжсөн газрын талбай 3.4 хувиар нэмэгджээ. Цөлжилтийн зэрэглэлээр сул, дунд болон хүчтэй нэрвэгдсэн нутаг нийлээд 77.2 хувьд хүрсэн гэсэн дүгнэлтийг судлаачид гаргажээ. Цөлжилт үүсэх гол нөхцөл нь дэлхийн дулаарлаас шалтгаалан хуурайшилт нэмэгдэж, ган болох нь элбэгшнээс ургамлын бүрхэц бууран халцгай газар ихэссэний зэрэгцээ, газрын хөрсөнд аж ахуйн байгууллага, хүний үзүүлэх сөрөг үйл ажиллагаа бөгөөд нөгөө талаар агаарын температур нэмэгдэж, биологийн төрөл зүйл, экологийн тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлж байна.
68. Орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн бүртгэлийг шинэчилж, 16.31 сая га талбай бүхий 911 газар, орон нутгийн тусгай хамгаалалтанд хамааруулаад байгаа нь Монгол Улсын нийт газар нутгийн 10.3 хувь болж байна.

69. Улаанбаатар хот болон томоохон хотуудын агаарын бохирдол жилээс жилд нэмэгдэн зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс давж, хүн амын эрүүл мэнд, ахуй амьдралд сөргөөр нөлөөлөн, хүрээлэн буй орчны тэнцвэрт байдал алдагдахад хүрээд байна. Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол нь олон эх үүсвэрийн үйлчлэлийн үр дагавар бөгөөд хий буюу утаа, тоосжилт, үнэр, шуугиан, цацрагжилт зэрэг бараг бүх төрлийг хамарсан нийлмэл шинжтэй байна.
70. Ойжуулалтын ажлыг эрчимжүүлж, мод тарих ажилд олон нийтийн оролцоо, санхүүжилтийн гадаад, дотоод эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх, хур бороо, часны илүүдэл усыг хуримтлуулах далан, хөв барьж байгуулах, бэлчээр, бус нутаг, газар тариаланг усжуулах ажлыг эрчимжүүлэх, гэр хорооллыг барилгажуулах ажлыг эрчимжүүлэх, тээврийн хэрэгслээс гарах хорт утааны хэмжээг стандартын шаардлагад нийцүүлэх ажлыг зохион байгуулах шаардлагатай байна.

Зорилт 15: Гол, горхины усны эхийг хамгаалж, нөхөн сэргээх замаар ширгэлтийг багасгах

71. Монгол орны гадаргын урсац хур бороо, хайлсан цас, мөстөл, мөсөн голын уснаас бүрдэх боловч физик газар зүйн онцлог, уулын ам хөндийн салхи тоссон чиглэл, нутгийн өндөр зэрэгээс хамааран гол мөрний усны тэжээгдлийн хувийн жин газар бүрт харилцан адилгүй байна. Тухайлбал, Монгол Алтай нуруунаас голуудад хайлсан цас, мөстөл, мөсөн голын ус жилийн урсацын 50-70 хувийг, борооны ус 5-10 хувийг эзэлж байхад Хөвсгөлийн уулс, Хангай, Хэнтий нуруунаас эх авсан гол, мөрний савын хур борооны ус жилийн урсацын 56-75 хувьд хүрч байна.
72. Монгол орны хэмжээнд 2008 оны байдлаар нийт 9320 булаг шанд бүртгэгдсэнээс 7441 нь устай, 3781 нуурын 2835 нь устай байв. Өмнөх онуудын тоо бүртгэлийн дүнтэй харьцуулахад 2008 онд 77 гол, горхи нэмэгдсэн байна. Энэ нь уур амьсгалын өөрчлөлт, хур тунадасны хэмжээ ихэссэн нь усны нөөц, чанарт нөлөөлөл үзүүлснийг харуулж байна.
73. Гол горхи, усны эхийг хамгаалах ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Усны тухай, Рашааны тухай, Ус, рашааны нөөц ашигласны төлбөрийн тухай болон Ургамлын тухай хуулиудад өөрчлөлт оруулж, эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Зорилт 16: 2015 он гэхэд баталгаат үндны усны хангамжгүй, сайжруулсан ариун цэврийн байгууламжид хамрагдаагүй хүн амын эзлэх хувийг бууруулах

74. Монгол орны усны нөөц нь дэлхийн усны нөөцийн 0.00004 хувийг, гол мөрний усны нөөцийн 1.63 хувийг эзэлж, тархацын хувьд ялгаатай байна. Тухайлбал,.govийн бүсэд нэг хүнд ногдох усны нөөц дэлхийн дунджаас 10 дахин бага байхад Хэнтий, Хөвсгөл, Булган аймагт 45.0-55.2 мянган шоо метр байгаа нь дэлхийн дунджаас 4-5 дахин их юм.
75. Монгол Улсын 17 аймгийн 115 сумын төвийн иргэд стандартын шаардлагад тохирогчийн үндны ус хэрэглэж байна. Үүнээс 94 сум магнийн агууламж их, 102 сум ерөнхийдөө хатуулаг их, 64 сум эрдэсжилт их, 22 сум фторын агууламж

ихтэй ус хэрэглэж байгаа бөгөөд дээрх сумдын усыг зөөлрүүлэх, цэнгэгжүүлэх ажил хийгдэж байна.

76. Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгааны 2007-2008 оны үр дүнгээр есөн хүн тутмын дөрөв нь сайжруулсан ус хангамжтай, есөн хүн тутмын тав нь эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай, дөрвөн хүн тутмын гурав нь цахилгаан эрчим хүчний хангамжтай бөгөөд нийт хүн амын гуравны нэг нь дээрх хоёр үйлчилгээг бүгдийг нь хүртэж байна. Хотын хүн амын дөрөвний гурав, хөдөөгийн хүн амын гуравны нэг нь эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай байна.
77. Хүн амыг эрүүл ахуйн шаардлага хангасан усаар хангах хүрээнд төвлөрсөн ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрэл, хайгуулын ажлыг эрчимжүүлэн, нөөцийн үнэлгээг хийх, одоо ашиглаж байгаа газрын доорхи усны нөөцийг дахин үнэлэх, хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмж, барилга байгууламжийг өргөтгөх, сэргээн засварлах, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх замаар хэвийн найдвартай ажиллагааг хангах шаардлагатай байна.

Зорилт 17: 2015 он гэхэд хүн амын орон сууцны нөхцөлийг сайжруулах

78. Монгол Улсын нийт хүн амын 46 хувь нь гэрт, гуравны нэг нь сууцны тусдаа байшинд, тавны нэг нь нийтийн орон сууцны байшинд (цаашид нийтийн тохилог сууц гэнэ) амьдарч байна. Суурьшлаар нь авч үзвэл хотын бараг таван хүн тутмын хоёр нь сууцны тусдаа байшинд, арван хүн тутмын гурав нь нийтийн тохилог сууцанд, мөн арван хүн ам тутмын гурав нь гэрт амьдарч байна. Харин хөдөөгийн хүн амын гуравны хоёр нь гэрт, дөрөвний нэг нь сууцны тусдаа байшинд, үлдсэн нь нийтийн тохилог сууцанд амьдарч байна.
79. Улаанбаатар хот болон аймгийн төвийн хүн амын 30 шахам хувь нь ядуу байгаа бөгөөд харин ядуучуудын тэн хагас нь гэрт амьдарч байхад нийтийн тохилог сууцанд амьдардаг хүмүүсийн дөнгөж 6.7 хувийг ядуучууд эзэлж байна.
80. “Зуун мянган орон сууц” төсөл, “Орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, орон сууцны урт хугацаатай зээлийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх, хөдөө орон нутагт иргэдийг хувиараа орон сууц барьж ашиглах асуудлыг төрийн бодлогоор дэмжих, урт хугацааны зээл олгоход дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 8: Хөгжлийн төлөө дэлхий нийтийн түншлэлийг хөгжүүлэх

Зорилт 18: Худалдааны болон санхүүгийн тогтолцоог хөгжүүлэх замаар Мянганы хөгжлийн зорилтуудыг хангах таатай нөхцөл бүрүүлэх

81. Манай улс дэлхийн 110 гаруй оронтой худалдаа хийж байна. Худалдааг либеральчлах бодлогын үр дүнд гадаад худалдааны бараа эргэлтийн хэмжээ нэмэгдэж, нэр төрөл, бүтцэд эерэг өөрчлөлтүүд гарав. Гадаад худалдааны нийт барааны эргэлт 2008 оны байдлаар 5,779.1 сая ам.доллар, үүнээс экспорт 2,534.5 сая, импорт 3,244.6 сая ам.доллар болж, гадаад худалдааны тэнцэл 710.1 сая ам.долларын алдагдалтай гарлаа.

82. Гадаад худалдааны 2008 оны нийт барааны эргэлтийн хэмжээг 1996, 2000, 2004 онуудтай харьцуулбал 3-6 дахин, 2007 оныхоос 44.1 хувиар өссөн байна. Хэдийгээр гадаад худалдааны бараа эргэлтийн хэмжээ нэмэгдэж байгаа боловч нийт тэнцилийн зөрүү өсч байна. Энэ нь нэг талаар манай экспортын бүтээгдэхүүний нэр төрөл цөөн, түүхий эдийн экспорт голлож байгаа, нөгөө талаар импортын бүтцэд өндөр хувь эзэлдэг газрын тосны бүтээгдэхүүний дэлхийн зах зээлийн үнийн огцом өсөлт голлон нөлөөлсөн байна.
83. Манай улсын санхүүгийн зах зээлийн хөгжилд дэлхийн санхүүгийн хямрал шууд болон шууд бусаар нөлөөлөв. Манай улсын экспортын гол нэрийн бүтээгдэхүүн зэсийн баяжмал, цайр зэрэг металлын үнэ ханш 2008 оны сүүлчээс огцом буурсанаас төсвийн орлого бүрдэлтэнд сөрөг нөлөө үзүүлэв. Чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувийн жин 2000 онд 23.5 байсан бол 2008 оны эцсийн байдлаар 7.1 хувь болж буурсан ч, 2007 онтой харьцуулахад 3.9 нэгжээр өссөн нь олон улсын санхүү, эдийн засгийн хямрал сөргөөр нөлөөлснийг харуулж байна.
84. Монгол Улсын экспортыг хөгжүүлэх Үндэсний стратеги болон худалдааны стратеги, хөтөлбөр боловсруулах, гадаад худалдаанд оролцогч бүх байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагааг сайжруулах, хөрөнгийн зах зээлийн хууль, эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Зорилт 19: Далайд гарцгүй Монгол Улсын онцгой хэрэгцээ, шаардлагыг харгалzan илүү тааламжтай нөхцөлөөр далайд гарцтай болох, гадаадад дамжин өнгөрөх тээврийн үр ашгийг дээшлүүлэх, Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрөх тээврийг өргөжүүлэх

85. Дамжин өнгөрөх тээврийн асуудлыг зохицуулах "Худалдаа, тээврийг хөнгөвчлөх Үндэсний хороо"-г байгуулан ажиллаж байна. Энэ хорооноос "Транзит Монгол" Үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна.
86. Монгол орны далайд гарах шинэ боломжийг бий болгох зорилгоор Монгол Улсын төмөр замын сүлжээг хөгжүүлэх хөтөлбөрийн төслийг боловсруулж, батлуулах чиглэлээр ажиллаж байна. Мөн БНХАУ-ын Тяньжин хотын Бинхай дүүрэгт далайн тээврийн хөлөг онгоцны зогсоол, терминал бүхий чөлөөт бусийн газар авч ашиглах талаар БНХАУ-ын талтай тохиролцож, хамтран ажиллах талаар хоёр талын төлөөлөл оролцсон ажлын хэсэг байгуулан ажиллаж байна.
87. Дамжин өнгөрөх тээвэрлэлтийн хэмжээг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хөрш орнуудын тээврийн байгууллага болон ачаа тээвэрлэгч нартай хамтран ажиллах, зам, тээврийн салбарт оруулах хөрөнгө оруулалтыг төр, хувийн хэвшлийн оролцоотойгоор шийдвэрлэх нь чухал байна.

Зорилт 20: Урт хугацаанд гадаад, дотоод өрийн тогтвортой байдлыг хангах үүднээс өрийн стратегийг бий болгох, үндэсний болон олон улсад хэрэглэж байгаа арга хэрэгслийг судалж, Монгол Улсын төсөв, эдийн засагт хүндрэл учруулахгүйгээр өрийг зохицуулан шийдвэрлэж байх

88. Монгол Улсын гадаад өрийн хэмжээ 2008 оны эцэст 1.6 тэрбум ам.доллар буюу 2.0 их наяд төгрөг байна. Энэ нь ДНБ-ий 21.5 хувь (өнөөгийн үнэ цэнээр)-тай тэнцэж байна.
89. Монгол Улсын Засгийн газрын гадаад зээлийн үлдэгдлийн 62 хувийг олон талт эх үүсвэр болох олон улсын санхүүгийн байгууллагын зээл, үлдсэн 38 хувийг хоёр талт эх үүсвэр болох хандивлагч орноос авсан зээлийн үлдэгдэл эзлэж байна. Мөн гадаад зээлийн үлдэгдлийн валютын багцыг үзвэл 61 хувийг Зээлжих тусгай эрх, 22 хувийг Японы иен, үлдсэн 17 хувийг бусад валютууд эзэлж байна.
90. Өрийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх нэгжийн бүтцийг олон улсын жишгийн дагуу өөрчлөн зохион байгуулах, хөнгөлөлттэй зээлээр хэрэгжиж байгаа төслүүдийн бүртгэл, хяналтыг сайжруулах, өрийн судалгаа, шинжилгээг тогтмол хийж хэвшүүлэх шаардлагатай байна.

Зорилт 21: Мэдээлэл, холбооны шинэ технологийг хөгжүүлэх, “Мэдээлэлжсэн нийгэм” байгуулах

91. Үндсэн сүлжээнд 2004 оноос хойш 5,997 км өргөтгөл хийгдэж, өндөр хурдын шилэн кабелийн сүлжээ өнөөгийн байдлаар 5 дахин нэмэгдэж 11,073 км болж, нийт 139 сум, суурин газар өндөр хурдын шилэн кабелийн сүлжээнд холбогдоо. Суурин утасны цэгийн тоо 2000 оноос хойш тогтмол өссөөр 2008 онд 178.6 мянгад хүрч 2007 оноос 15.3 хувиар нэмэгдлээ. Бүх сумдын төв, суурин газруудыг үүрэн телефон холбооны сүлжээнд холбосноор 2007 онд 1,175.1 мянган үүрэн телефон хэрэглэгчид байсан бол 2008 онд 1,745.9 мянга болж 48.5 хувиар өслөө. Интернэтийн байнгын хэрэглэгчдийн тоо 2008 онд 42.0 мянга болж, 2004 оноос 2 дахин өсч, цаашид ч нэмэгдэх хандлагатай байна.
92. Мэдээлэл, холбооны шинэ технологийг эрчимтэй хөгжүүлэхийн тулд төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг зохицуулах эрх зүйн орчин бүрдүүлэх, Өрх бүрт шуудангийн хайрцааг хөтөлбөр, цахим хэрэглээний “е-дэлгүүр”, “е-эм хэрэгсэл”, “е-мэдлэг”, “е-сургалт” “Иргэний ухаалаг үнэмлэх”, “Хаягжилт” зэрэг төслүүдийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

ЗОРИЛГО 9: Хүний эрхийг баталгаажуулах, ардчилсан засаглалыг хөгжүүлэх

Зорилт 22: Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалыг хүндэтгэн сахиж, хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөг хангаж, олон нийтэд мэдээллийг чөлөөтэй олж авах боломж олгох

93. Монголын Хүний хөгжлийн индекс сүүлийн жилүүдэд үндэсний болон бүс нутгийн хэмжээнд жил дараалан тасралтгүй өсч байна. Хүн амын дундаж наслалт 2005-2008 онд 2.0 жилээр, нэг хүнд ногдох ДНБ-ий хэмжээ 919.1 ам.доллараар өссөн нь ХХI 0.738-д хүрэхэд голлон нөлөөлөв.
94. Төсвийн өрөнхийлөн захирагч 54 байгууллагаас төсвийн тоо, мэдээллээ вэб хуудсанд бүрэн байршуулсан 2, өмнөх оны төсвийн тоо, мэдээлэлтэй 23, вэб хуудастай боловч төсвийн талаархи мэдээлэлгүй 20, вэб хуудасгүй 9 байгууллага

байна. Вэб хуудастай байгууллагаас 25 байгууллага буюу 55.6 хувь нь төсвийн тоо, мэдээллээ ил тод байршуулсан байна.

95. Мэдээллийн эрх чөлөөг хангах асуудлыг зохицуулах хууль байхгүй тул эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, төсвийн байгууллагуудын иргэдийн санал бодлыг авах ажлыг нээлттэй болгох шаардлагатай байна.

Зорилт 23: Ардчиллын үндсэн зарчим, хэв маягийг амьдралд хэвшүүлэх

96. Төрийн байгууллагуудад итгэл хүлээлгэж буй байдлыг УИХ, Засгийн газар, Ерөнхийлөгч гэсэн гурван институттээр төлөөлүүлэн судалжээ. Үйл ажиллагааны үнэлгээ ба итгэл хүлээлгэж буй байдлын 2 үзүүлэлтэд тулгуурласан дүнгээр 53.3 (0-100 онооны эрэмбээр) буюу төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаархи иргэдийн үнэлгээ нь төсөөллийн судалгаагаар дундаас ялимгүй дээгүүр байна гэсэн дүн гарсан байна.
97. Төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаархи иргэдийн төсөөллийн судалгааг тогтмол гаргаж, төрийн байгууллагууд үйл ажиллагаандaa тогтмол ашигладаг механизм тогтоох, Иргэний нийгмийн байгууллагууд төсөв боловсруулах, батлах үйл явцад оролцох оролцоогоо идэвхжүүлэх, Иргэний нийгмийн байгууллагаас гаргаж байгаа санаачилгыг хөхиулэн дэмжих талаар эрх бүхий байгууллагууд онцгой анхаарах шаардлагатай байна.

Зорилт 24: Авлигыг үл тэвчих уур амьсгалыг нийгмийн бүх хүрээнд бий болгон хэвшүүлэх

98. Дэлхийн банкны судалгаагаар Авлигыг хянах үнэлгээ² нь 2006 онд -0.49 байснаа 2007 онд -0.61 болж (+2.5 болон -2.5 шкалын үнэлгээ) 0.12 нэгжээр буурчээ. Олон улсын Транспарэнс Интэрнешнл байгууллагаас гаргасан Авлигын түвшин тогтоох судалгаагаар³ 2007, 2008 онд тогтмол 3.0 гэсэн үзүүлэлтэй байна. Олон улсын эдгээр судалгаанаас харахад 2007-2008 онд Монгол дахь авлигын төлөв байдалд төдийлөн өөрчлөлт ороогүй байна.
99. НҮБХХ-ийн дэмжлэгтэй хэрэгжиж буй төслийн судалгаагаар улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаархи төсөөллийн үнэлгээ 4.09 гэж гарсан байна⁴. Судалгаагаар төрийн захиргаа болон үйлчилгээний хүрээнд авлига харьцангуй бага буюу 30.8 (0-100 онооны эрэмбээр) гэсэн үнэлгээ гарчээ.

² http://info.worldbank.org/governance/wgi/mc_chart.asp

³ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi

⁴ Энэ талаархи төсөөллийг гаргах шинжээчдээр үнэлгээ хийлгэх судалгааны арга зүй, аргачлалыг боловсруулан судалгаа хийх анхны оролдлогыг НҮБ-ын Ардчиллын сан, НҮБХХ-ийн дэмжлэгтэй хэрэгжиж буй "МХЗ 9 хүний эрх, ардчилсан засаглалыг бэхжүүлэхдээ дэмжлэг үзүүлэх" төслийн багтай хамтран хийжээ. Судалгааны асуултыг 13 асуулт, 87 үзүүлэлтээр боловсруулж шинжээчдээр үнэлгээ хийлгэсэн. Шинжээчдийг сонгоходо тусгай бэлтгэсэн шалгуурыг баримтлан АТГ-ын зөвлөмжийг харгалзаж бизнес эрхлэгчдийг түлхүү оруулжээ. Үнэлгээг 5 онооны эрэмбээр гаргаж (1 огт үгүй (авлига байхгүй) - 5 маш их дэлгэрсэн) нийт дундаж үзүүлэлтээр тооцсон.

100. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх, авлигын нийгмийн хор аюулыг олон нийтэд сурталчилах, соён гэгээрүүлэх ажлыг тасралтгүй явуулж, олон нийтийн авлигын талаархи мэдлэгийг дээшлүүлэх, энэ чиглэлд ТББ-ын оролцоог нэмэгдүүлэх, ААНБ-д авлигатай тэмцэх арга барилыг эзэмшүүлэх, авлигын индекс тодорхойлох арга зүйг үндэсний хэмжээнд боловсруулах шаадлага байна.

МХЗ-УУД БА ХӨГЖЛИЙН УРТ БОЛОН ДУНД ХУГАЦААНЫ БОДЛОГО ТӨЛӨВЛӨЛТ, САНХҮҮЖИЛТИЙН УЯЛДАА ХОЛБОО

101. Монгол Улсын МХЗ-уудын санхүүжилтийг эдийн засгийн өргөжилттэй уялдуулж, эдийн засагт огцом нөлөө үзүүлэлгүйгээр МХЗ-уудын хэрэгжилтийг хангах чиглэл баримталж байна.

102. МХЗ-уудыг хангах чиглэлээр улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын тодорхой хэсэг нь чиглэгдэж байна. Тухайлбал, 2008 оны улсын төсвийн нийт зардалд Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын багц 24.0 хувь, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайдын төсвийн багц 19.0 хувь, Эрүүл мэндийн сайдын багц 12.0 хувь байгаа нь МХЗ-уудыг хангахад ихээхэн дэмжлэг боллоо. Нийгмийн халамжийн тогтолцоонд өөрчлөлт ороогүй боловч нийгмийн халамжийн зардал өссөн байна. Шинээр төрсөн хүүхэд хөтөлбөрт зарцуулсан хөрөнгө нь 2008 онд өмнөх оноос 8.6 хувиар өссөн байна. Эрүүл мэндийн салбарын хөрөнгө оруулалтын хэмжээ 2008 онд 2007 оноос 8.4 хувь нэмэгдэж, боловсролын салбарын хөрөнгө оруулалт ч мөн нэмэгдлээ.

Бодлогын уялдаа холбоо

103. Мянганы хөгжлийн "Ядуурал, өлсгөлөнг бууруулах" зорилго нь үндэсний болон салбарын бодлого, стратегийн томоохон баримт бичгүүдэд нилээд сайн туссан байна.

104. Төсвийн байгууллагын удирдлага санхүүжилтийн тухай хууль нь улсын хөгжлийн урт, дунд, богино хугацааны бодлого төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийг үндэс болгох, тодорхой түвшний төлөвлөлтүүд бие биенээ уламжлан хэрэгжих бодит нөхцөлийг бурдүүлэх тал дээр учир дутагдалтай байна. Улсын төсвийг боловсруулах, батлах, хэрэгжилтийг хангах, тайлагнах үйл явц болон цаг хугацаа нь яамдын арга хэмжээний төлөвлөгөөтэй уялдаатай байгаа учраас МХЗ-уудтай холбогдох яамдын дээрх баримт бичигт хэрэгцээний үнэлгээгээр тодорхойлсон интервенцуудийг тусгаж өгөх нь илүү ач холбогдолтой болох нь харагдаж байна.

105. МХЗ-уудын санхүүжилтийн стратегийг боловсруулж, хөрөнгө оруулалтыг дунд хугацааны хөтөлбөртэй уялдуулах, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тогтолцоог нэвтрүүлж, хувийн хэвшлийг МХЗ-уудыг хангахад татан оролцуулах чиглэлээр идэвхтэй ажиллах, МХЗ-уудыг хангах санхүүгийн хэрэгцээг зорилго, зорилт тус бүрээр гаргаж, түүнийг санхүүгийн стратегид тусгах шаардлагатай байна.

МХЗ-УУДЫН ОРОН НУТАГ ДАХЬ ХЭРЭГЖИЛТИЙН БАЙДАЛ, СУРТАЛЧИЛГАА, ОЛОН НИЙТИЙН ОРОЛЦОО

106. МХЗ-уудыг орон нутгийн хүний хөгжлийн түвшин, нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдал зэргийг харгалзан 2007 оноос Дорнод, Дундговь, Говь-Алтай, Хөвсгөл аймаг, нийслэлийн Налайх, Сонгинохайрхан дүүрэгт хэрэгжүүлж байна. МХЗ-уудыг орон нутагт хэрэгжүүлэх ажлыг 2008 онд өргөжүүлэн, НҮБ-ын ХАС-ын санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр Ховд, Увс, Баян-Өлгий аймагт төсөл хэрэгжүүлж байна.
107. МХЗ-уудын хэрэгжилт нийслэл, аймаг бүрт харилцан адилгүй байгаа тул цаашид үйл ажиллагаа, төсөв, санхүүгийн хүрээг зорилт бүрээр нарийвчлан тодорхойлж, МХЗ-уудыг хангахад анхаарах шаардлагатай байна.

Орон нутгийн санаачилгууд

108. Орон нутгийн өөрийн онцлогийг тусгасан МХЗ-уудыг тодорхойлон, тэдгээрийг хангах үйл ажиллагааны хөтөлбөр, төлөвлөгөө боловсруулах нь нэн тулгамдсан асуудлуудын нэг бөгөөд уг ажлыг нутгийн удирдлага, холбогдох талууд, иргэд харилцан зөвшилцэж боловсруулах, хэрэгжилтийг хянах тогтолцоог бүрдүүлэх ажлын хүрээнд Дундговь, Дорнод, Говь-Алтай, Хөвсгөл, Ховд, Увс, Баян-Өлгий аймаг, нийслэлийн Сонгинохайрхан, Налайх дүүрэг, Улаанбаатар хотын "МХЗ-уудын хэрэгжилт, тулгамдсан асуудлууд" анхны тайланг боловсруулж, олон нийтэд сурталчилах ажлыг хийллээ.
109. Эдгээр аймаг, дүүрэг МХЗ-уудын 2015 онд хүрэх үр дүнг, орон нутгийн онцлогтой нийцүүлэн шалгуур үзүүлэлтүүдийн хамт тодорхойлж, аймаг, дүүргийн ИТХ-аар батлуулан хэрэгжүүлж эхлээд байна. Аймаг, дүүргийн МХЗ-уудын хэрэгжилтийн өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудлуудад тулгуурлан МХЗ-уудад сууриссан орон нутгийн хөгжлийн баримт бичгийг боловсруулж хэрэгжүүлэх, шинэчлэн сайжруулах зэрэг үйл ажиллагааг хийхээр бэлтгэж байна.
110. Улаанбаатар хотын МХЗ-уудын хэрэгжилтийн байдлыг тодорхойлсон анхны тайланд улсын түвшинд 2015 онд хүрэхээр дэвшүүлсэн зорилтын 65 хувийг өнөөгийн түвшингээр хангах боломжтой гэсэн дүн гарчээ. Тухайлбал, ядуурлын түвшин 2008 онд 21.9 хувь болж, 1990, 2000 оны түвшнээс буурсан бөгөөд ядуурлын гүнзгийрэлт 6.3 хувь, ядуурлын мэдрэмж 2.6 хувьд хүрсэн нь улсын дунджаас доогуур түвшинд байна.
111. Дорнод аймгийн 2007 оны "Өрхийн хэрэгцээний судалгаа"-гаар хэрэглээ багатай буюу ядуу өрхүүд дунджаар 29.0 хувийг эзэлж байна. Ядуурлын үндсэн шалтгаан нь малчид мал сүргээ ган зуданд ихээр хорогдуулсны зэрэгцээ, идэвх санаачилга сул, залхуурал, архидалт, мөрийтэй тоглоом ихэссэн гэж дүгнэжээ.
112. Дундговь аймагт Амьжиргааны түвшний судалгаагаар нийт хүн амын 30 хувь нь ядуу, нэн ядуу амьдарч байна. Тус аймагт байгаль, цаг уур, дэд бүтцийн нөхцөл байдлын улмаас үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх боломж сул байна.

113. Говь-Алтай аймгийн нийт хүн амын 30.4 хувь нь амьжиргааны доод түвшнээс доогуур орлоготой байна. Бага орлоготой болон ядуу иргэдэд чиглэсэн дэмжлэг эзнээ олж хүрэхгүй байгаа бөгөөд тэдний боловсрол, ур чадвар хангалтгүй байна.
114. Хөвсгөл аймагт ядуурал дорвитой буурахгүй, нийт хүн амын гуравны нэг орчим нь амьжиргааны доод түвшнээс доогуур орлоготой амьдарч байгаа нь тэгш бус байдал нэмэгдэж, түүнчлэн цаатан зэрэг үндэсний цөөнхийн хөгжлийн үзүүлэлтүүд аймгийн ядуурлын үзүүлэлтэд шуд нөлөөлж, нөгөө талаар ядуу хүнийг тодорхойлох арга аргачлал болон аймгийн хэмжээнд бүтээж байгаа орлогыг үнэн зөв бүртгэх нь бэрхшээлтэй байгаа зэрэгтэй холбоотой байна.
115. 2006 оны байдлаар Сонгинохайрхан дүүргийн хүн амын 35.9 хувь нь амьжиргааны түвшнээс доогуур орлоготой байгаа нь 1996 онтой харьцуулахад 14.7 нэгжээр өндөр, ядуурлын гүнзгийрэлт 2006 онд 21.6 хувь байгаа нь ажилгүйдэл, хөдөө, орон нутгаас шилжин ирэгсэд ихээр нэмэгдэж байгаатай холбоотой байна.
116. 2000 онд Налайх дүүргийн нийт хүн амын 63.1 хувь нь амьжиргааны доод түвшнээс доогуур орлоготой байсан бол 2007 онд 22.36 хувь болж буурсан байна. Сүүлийн 2 жилд ядуурлын шугамаас доогуур орлоготой хүн амын тоо буурсан ч, ядуурал нэлээд байгаагийн гол шалтгаан нь ажлын байр дутмаг, улирлын чанартай, ажлын байрны аюулгүй ажиллагааны баталгаа муу (нүүрсний уурхай) байгаагаас болж байна.

Иргэний нийгэм ба хувийн хэвшлийн оролцоо

117. МХЗ-уудын хэрэгжилтэнд иргэний нийгмийн оролцоог хангах, төр, төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн хооронд түншлэлийг бий болгох, тэдгээрийн үр ашигтай хамтын ажиллагааг өрнүүлэх, иргэдийг өргөнөөр татан оролцуулах нь зайлшгүй авах ёстой арга хэмжээний нэг юм. Монгол Улсын МХЗ-уудын хэрэгжилт ямар түвшинд байгаа, Монгол Улсын Засгийн газар 2015 оны зорилтдоо хүрч чадах эсэх талаар иргэний нийгмийн байр суурийг тодорхойлох, Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж буй бодлого, арга хэмжээнүүд иргэдийн амьжиргаанд хэрхэн нөлөөлж байгаа талаар хөндлөнгийн үнэлэлт өгөх зорилгоор ТББ-ын тайлан (сүүдрийн тайлан)-г МХЗ 1-ийн Зорилт 1 "Амьжиргааны баталгаажих түвшнээс доогуур орлоготой иргэдийн эзлэх хувь хэмжээг 1990 онтой харьцуулахад 2015 онд 2 дахин бууруулах", МХЗ 7-ийн Зорилт 14 "2015 он гэхэд баталгаат ундны ус хэрэглэх боломжгүй хүн амын эзлэх хувийг 2 дахин бууруулах" болон МХЗ 8-ын Зорилт 16 "Худалдааны болон санхүүгийн тогтолцоог хөгжүүлэх замаар МХЗ-уудад хүрэх таатай нөхцөл бүрдүүлэх" гэсэн 3 зорилтын хүрээнд боловсруулах нээлттэй сонгон шалгаруулалт зарласан юм. Энэ ажлыг гүйцэтгэхээр Мониторингийн төв ТББ, МУИС-ийн судалгааны баг болон Монголын байгаль орчны хөгжлийн ассоциаци шалгаран судалгааны ажлаа хийж байна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЯДУУРЛЫН ЗУРАГЛАЛ

118. Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн яам, Үндэсний статистикийн хороо хамтран НҮБХХ-ийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр Монгол Улсын Хүн амын 2000 оны тооллого, 2002-2003 оны Амьжиргааны түвшний судалгааны тоо, мэдээллийг ашиглан ядуурлын үзүүлэлтүүдийг аймаг, сумын түвшинд анх удаа тооцож, газар зүйн зураглал бүхий мэдээллийн сан байгууллаа⁵.
119. "Ядуурлын зураглал"-ын тусламжтайгаар ядуурлын түвшинг аймаг, сумын хэмжээнд гаргадаг болсноор мэдээлэл цуглуулахад нэмэлт хугацаа, хөрөнгө, хүний хүч шаардахгүйгээр өмнө нь бий болгосон мэдээллийн баазынхаа тусламжтайгаар бодлогын шийдвэр гаргах боломжийг олгож байгаагаараа ихээхэн ач холбогдолтой болсон юм.

МХЗ-УУДЫН ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭ

120. Монгол Улсын Засгийн газар, НҮБХХ-тэй хамтран хэрэгжүүлж буй "Ядуурал, МХЗ-удын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоог дэмжих" туршилтын төслийн хүрээнд МХЗ-удын шалгуур үзүүлэлтийг тооцох аргачлалыг боловсруулав. МХЗ-удын мэдээллийн сан ДевИнфо-д шинээр зарим шалгуур үзүүлэлтүүдийг нэмж оруулан нийтдээ 67 үзүүлэлтийн хүрээнд мэдээллийн санг бүрдүүлэв. Интернэт хандалттай болсноор бодлого боловсруулагч болон энгийн хэрэглэгчдэд тустай ажил болов.
121. Яамд, агентлаг, байгууллагуудын МХЗ-удын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоог бүрдүүлэх чиглэлийн ажлыг уялдуулахыг Үндэсний хэмжээнд зохицуулан зохион байгуулах чиг үүрэг бүхий МХЗ-удын төлөвлөлт, хэрэгжилтийг хангах орон тооны бус Үндэсний хороо байгуулахаар ажиллаж байна.
122. Өмнөх хоёр дахь илтгэлд дурьдагдсан тулгамдаж буй томоохон асуудлын нэг болох зорилго, зорилтуудыг хэмжих шалгуур үзүүлэлтийн уялдаа холбоог сайжруулж, шинээр 43 шалгуур үзүүлэлтийг нэмж нийтдээ 9 зорилго, 24 зорилт, 67 шалгуур үзүүлэлтийг УИХ-ын 2008 оны 13 дугаар тогтоолоор батлан хэрэгжүүлж байна.

⁵ Харолд Коуломб, Томас Оттер, 2009, Монгол Улсын Хүн амын тооллогын тоо мэдээлэлд суурилсан Ядуурлын зураглал: Бүс, аймаг, сумын түвшний үр дүн, Улаанбаатар. YCH, НҮБХХ

ХАВСРАЛТУУД

Хавсралт

1

**Монгол Улсын макро эдийн засгийн гол үзүүлэлтүүд,
2005-2008 он**

	2005	2006	2007	2008
Суурин хүн ам, оны эцэст, мянхүн	2562,4	2 594.8	2 635.2	2683.5
Эдийн засгийн идэвхтэй хүн, мянхүн	1001.2	1 042.8	1054.0	1071.5
Үүнээс: Ажиллагчид	968.3	1 009.9	1024.1	1041.7
Бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн тоо, мянган хүн	32.9	32.9	29.9	29.8
ДНБ, оны үнээр, тэрбум төгрөг	2779.6	3715.0	4599.5	6130.3*
ДНБ, 2005 оны зэрэгцүүлэх үнээр, тэрбум төгрөг	2779.6	3017.3	3325.9	3620.5*
Нэг хүнд ногдох ДНБ, оны үнээр, мянган төгрөг	1091.0	1440.7	1758.9	2305.2*
Нэг хүнд ногдох ДНБ, оны үнээр, ам.доллар	905.2	1221.4	1502.8	1971.5*
Хөрөнгө оруулалт, оны үнээр, тэрбум төгрөг	716.3	881.4	1252.8	1980.4
Гадаад худалдаа, сая ам.доллар				
Экспорт	1063.9	1 542.0	1947.5	2534.5
Импорт	1177.3	1 485.0	2061.8	3244.5
Гадаад худалдааны тэнцэл, сая ам.доллар	-113.4	57.0	-114.3	-710.0
Улсын нэгдсэн төсөв, оны үнээр, тэрбум төгрөг				
Орлого	837.9	1 360.4	1880.5	2170.4
Зарлага	764.6	1 237.0	1747.3	2466.8
Төсвийн нийт тэнцэл, тэрбум төгрөг	73.3	123.4	133.2	-296.4
Нийт орлогын ДНБ-д эзлэх хувь	30.7	36.6	40.9	35.4
Нийт зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь	27.5	33.3	38.0	40.2
Төсвийн нийт тэнцлийн ДНБ-д эзлэх хувь	3.2	3.3	2.9	-4.8
Хэрэглээний үнийн индексийн жилийн өөрчлөлт, хувь	9.5	6.2	17.8	22.1
Валютын жилийн дундаж ханш, 1 ам.доллар=Төгрөг	1205.3	1 179.6	1170.4	1169.3

Мэдээллийн эх үүсвэр: YCX, Монголбанк, Сангийн яам, 2008

* - урьдчилсан гүйцэтгэл

Нэг. Хандлагын шинжилгээ, үнэлгээний аргачлал

МХЗ-уудын зорилт, шалгуур үзүүлэлтийг нэгтгэн үнэлэхдээ 2006 оны НҮБ-ын Бүсийн тайланд хэрэглэсэн аргачлалыг ашиглав⁶. Уг тайлангаар Төв болон Зүүн Европ, Тусгаар Улсуудын Хамтын Нийгэмлэгийн улсуудын МХЗ-уудыг хангах үйл явцыг үнэлсэн юм. Энэхүү аргачлал нь энгийн бөгөөд суурь үзүүлэлтээс зорилтот оны түвшинд хүрэх явцыг шугаман хамааралтай гэж төсөөлөн тайлант жилийн үзүүлэлтүүдийг ашиглан явцыг дүгнэж, зорилтондоо хүрэхэд шаардагдах хугацааны зөрүүг тодорхойлдог байна.

Энэхүү тайланд 1990 оныг (хэрэв 1990 оны мэдээлэл байхгүй бол 2000 оныг) суурь болгон, 2015 онд зорилтыг хангах үйл явцыг 2008 оны байдлаар үнэллээ.

Үзүүлэлт бүрийн хугацааны зөрүүг дараахь томъёогоор тодорхойлов. Үүнд:

$$ХЗ = Ту - Тш$$

Ту - үлдсэн хугацаа

Тш - шаардагдах хугацаа

$$Тγ = t_3 - t_1$$

t_3 - зорилтот жил (буюу 2015 он)

t_1 - тайлант жил (буюу 2008 он)

Үлдсэн хугацаа нь 7 жил байна.

$$Тш = t_3 - [t_{c+}(t_3 - t_c)x(Xt - Xc)/(Xz - Xc)]$$

Хт - тайлант жилийн үзүүлэлт

Хс - суурь оны үзүүлэлт

Хз - зорилтот оны үзүүлэлт

Хэрэв хугацааны зөрүү нэмэх тэмдэгтэй буюу тэгтэй тэнцүү байвал тухайн үзүүлэлтээс хамаарч тайлант жилийн байдлаар “эрт хүрсэн”, “боломжтой” гэж үнэлэх бөгөөд хасах тэмдэгтэй гарвал хугацааны зөрүү байна гэж үзнэ. Хугацааны зөрүү үлдсэн хугацааны харьцаа 0 - (-0.25) хэмжээнд байвал явцыг “хүрэх магадлалтай” гэж дүгнэнэ. Үүнээс хэтэрсэн харьцаатай үзүүлэлтийг “магадлал багатай” гэж үзнэ.

Түүнчлэн зарим нэг үзүүлэлт нь өмнөх хандлагыг хязгаарлах, эсрэг үр дүн гарах тохиолдол ч байна. Тухайлбал, “36. Улаанбаатар хотын агаар дахь хүхэрлэг хийн өвлийн дундаж агууламж (мкг/м³)” үзүүлэлт юм. Уг үзүүлэлт 2015 онд 20 байх зорилт тавьсан бөгөөд 1990 онд 9.8, 2000 онд 16, 2006 онд 22, 2007 онд 20, 2008 онд 26 гэсэн дүн гарчээ.

⁶ Annex 3 "Assessing Progress Towards Nationally Adapted MDGs; UNDP Regional Bureau for Europe and the CIS (2006), Europe and the CIS Regional MDG Report, Bratislava, Slovakia.

Энэхүү аргачлалаар хэрэв тайлант жилийн болон зорилтот хугацааны хоорондох шугаман хамаарлын коэффициент нь 0-тэй тэнцүү бол “боломжтой эсвэл хүрэх магадлалтай” гэж үзэх үндэслэлтэй. Дээрх үзүүлэлтийн хувьд 2007 онд ийм үнэлгээ өгөх боломжтой байсан бол 2008 оны гүйцэтгэлээс хараад “магадлал багатай” гэж үнэлж байна.

2006 оны Монгол Улсын МХЗ-уудын хэрэгжилтийн хоёр дахь илтгэлд хугацааны зөрүү нь үлдсэн хугацаанаас их байвал “удаан”, шалгуур үзүүлэлтийн өөрчлөлт дэвшигүүлсэн зорилтоос серөг чиглэлтэй байвал “ухарсан” гэж үзэн нэмэлт үнэлгээ өгсөн байсныг үргэлжлүүлэн хэрэглэж, үнэлгээний хүснэгтийн “тэмдэглэл” хэсэгт харууллаа.

Олон үзүүлэлт бүхий зорилтын хувьд нэгдсэн үнэлгээ хийх аргачлалыг доор харуулав. Эдгээр зорилтыг хангахад шаардагдах хугацааг дараахь томьёогоор тодорхойлно.

$$T_{шз} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n ((t_3 - t_m + X_3 i))^2}{n}}$$

X_3 , - үзүүлэлт бүрийн хугацааны зөрүү

Олон зорилт бүхий зорилгын хувьд дараахь томьёогоор шаардагдах хугацааг тодорхойлно.

$$T_{ш зорилго} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n T_{шз} i^2}{n}}$$

$T_{шз}$, - зорилт бүрийн хугацааны зөрүү

Монгол Улсын МХЗ-уудын хэрэгжилтийн Үндэсний гурав дахь илтгэлд дээрх аргачлалыг ашиглан хийсэн үнэлгээний зарим онцлогийн талаар доор тайлбарлав.

- Сангийн яамнаас хөгжлийн албан ёсны тусlamж (ХАЁТ)-ийн тооцоог хянаж, дахин гаргаснаар 2015 онд хүрэх зорилттой уялдахгүй болсон байна. “46. Үндэсний нийт орлогод хөгжлийн албан ёсны тусlamжийн эзлэх хувь”, “43. Нийгмийн суурь үйлчилгээнд үзүүлсэн хөгжлийн албан ёсны тусlamжийн эзлэх хувь” гэсэн үзүүлэлтүүдийн хувьд 2015 онд хүрэх зорилтыг уялдуулан өөрчлөлгүйгээр ямар нэгэн үнэлгээ хийх боломжгүй байна.
- 2015 оны зорилт нь тодорхойгүй хэд хэдэн үзүүлэлтийн хувьд дээрх аргачлалаар үнэлгээ хийх боломжгүй байна.
- 1990 оны буюу суурь жилийн үзүүлэлт нь 2000 оноос хойшхи үзүүлэлттэй серөг чиглэлтэй зарим шалгуур үзүүлэлтийн хувьд 2000 оныг суурь болгон авч 2015 оны зорилтыг хангах боломжийг үнэллээ. Үүнд “28. Сүрьеэгийн өвчлөлийн түвшин (100,000 хүн тутамд)”, “49. Экспортод Засгийн газрын гадаад өрийн эзлэх хувь” ээрэг үзүүлэлт юм.

Үнэлгээний хураангуй:

- Зорилго 1-ийн 7 болон 9 дүгээр шалгуур үзүүлэлтүүд өнөөгийн байдлыг

үргэлжлэнэ гэж үзвэл 2015 он гэхэд хэрэгжих “боломжтой”, бусад үзүүлэлтүүд болон Зорилт 1, 2, 3-ын хувьд “магадлал багатай” гэсэн үнэлгээ гарлаа. Өнөөгийн хандлага цаашид үргэлжилнэ гэж үзвэл Зорилго 1-ийн хэрэгжилтийг хангахад 13.7 жил шаардлагатай байна.

2. Зорилго 2-ын хувьд бүх үзүүлэлтүүд “магадлал багатай” гэсэн үнэлгээтэй гарсан бөгөөд хэрэгжилтийг хангахад 60.4 жил шаардлагатай байна.
3. Зорилго 3-ын хувьд 14 болон 15 дугаар үзүүлэлтүүд өнөөгийн байдлыг үргэлжлэнэ гэж үзвэл “боломжтой”, бусад үзүүлэлтүүд болон зорилт 6, 7 “магадлал багатай” гэсэн үнэлгээ гарна. Нэгдсэн дүнгээр Зорилго 3-ыг хэрэгжүүлэхэд 66.7 жил шаардлагатай гэсэн үнэлгээ гарагад “18. УИХ-д сонгогдсон эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь”, “16. Дээд боловсрол эзэмшиж байгаа эмэгтэй, эрэгтэйчүүдийн тооны харьцаа” зэрэг үзүүлэлтүүд серөг нөлөө үзүүлсэн байна
4. Зорилго 4-ийн хэрэгжилтийг хангахад 2.3 жил шаардлагатай тул хэрэгжих “боломжтой” байна.
5. Зорилго 5-ын хувьд “эрт хүрсэн” буюу 2015 оны зорилгодоо хүрсэн.
6. Зорилго 6 нь “эрт хүрсэн” буюу 2015 оны зорилгодоо хүрсэн гэсэн үнэлгээ авсан хэдий ч Зорилт 13-ын буюу үзүүлэлт 31-ын хувьд хэрэгжилтийг хангахад шаарддагдах хугацаа нь 9 жил байгаа тул аргачлалын дагуу уг үзүүлэлт “магадлал багатай” байна.
7. Зорилго 7-г хангахад 83.1 жил шаардлагатай байгаа учир “магадлал багатай” гэсэн үнэлгээ гарлаа.
8. Зорилго 8-ын 48, 49, 51, 52, 55 дугаар үзүүлэлтүүд “эрт хүрсэн”, 54 дүгээр үзүүлэлт “хүрэх магадлалтай”, бусад үзүүлэлтүүд “магадлал багатай” гэсэн үнэлгээтэй байна. Зорилго 8-ын хэрэгжилтийг хангахад 12.9 жил шаардлагатай байна.
9. Зорилго 9-ын “56. Хүний хөгжлийн индекс” үзүүлэлт “хүрэх магадлалтай” байна. Харин бусад үзүүлэлтийн хувьд 2015 оны зорилтыг тодорхойлоогүй учир дээрх аргачлалаар үнэлгээ хийх боломжгүй байна.

Хоёр. Орон нутгийн МХЗ-уудын хэрэгжилтэнд үнэлгээ хийсэн аргачлал

Улсын Их Хурлын 2008 оны 13 дугаар тогтоолоор шинэчлэн баталсан 9 зорилго, 24 зорилт, 67 шалгуур үзүүлэлтээс орон нутгийн хэмжээнд гарах боломжтой 10 шалгуур үзүүлэлт дээр үндэслэж аймгуудыг 2008 оны хүрсэн түвшнээр нь зэрэгцүүлэн байр эзлүүлэх замаар нэгдсэн үнэлгээг хийллээ.

Эдгээр сонгож авсан үзүүлэлт нь аймгуудын МХЗ-уудын хэрэгжилтийг бүрэн төлөөлөхгүй гэдгийг дурдах хэрэгтэй.

Сонгосон 10 үзүүлэлтийн хүрээнд аймгуудын МХЗ-уудын хэрэгжилт 77.8 хувьтай гарсан нь өмнөх МХЗ-уудын хэрэгжилтийн Үндэсний хоёр дахь илтгэлийн дүнтэй харьцуулахад 17.2 хувиар өсчээ.

Нийт 21 аймгаас Сэлэнгэ, Хөвсгөл аймгийн МХЗ-уудын хэрэгжилт өндөр байгаа бөгөөд 8 аймагт боломжтой, 11 аймгийн МХЗ-уудын хэрэгжилт харьцангуй удаашралтай байна гэсэн дүн гарсан байна.

Хэрэгжилтийн дүнг тооцсон аргачлалыг доор харуулав. Үүнд:

1. 2008 оны хүрэх түвшинг тодорхойлоходоо 1990 оны үзүүлэлтээс 2015 оны үзүүлэлтийг хасч 25 жилд хуваана. Энэ нь 2015 он хүртэл жилийн өсөн нэмэгдэх (буурах) байдлыг харуулна. Тооцогоор гарсан үр дүнг 1990-2008 он хүртэл 18 жил байгаа тул 18-аар үржүүлж, суурь он болох 1990 оны үзүүлэлт дээр нэмэх (хасах)-ээр 2008 оны тухайн үзүүлэлтийн дэвшүүлсэн зорилт гарна.

Тайлбар:

Нэмэх - Хэрэв тухайн үзүүлэлтийн 2015 онд дэвшүүлсэн зорилт суурь болгож авсан 1990 оноос өсөхөөр байвал нэмж тооцно.

Хасах - Хэрэв тухайн үзүүлэлтийн 2015 онд дэвшүүлсэн зорилт суурь болгож авсан 1990 оноос буурахаар байвал хасч тооцно.

2. Засгийн газрын 2006 оны 51 дүгээр тогтоолын дагуу шалгуур үзүүлэлт бүрийн хэрэгжилтийн хувийг дараах томьёогоор тооцов.

$$P_i = \frac{T_g}{T_p} \cdot 100 ;$$

P_i - i дүгээр үзүүлэлтийн хэрэгжилтийн хувь

T_p - хүрэх үр дүнгийн төлөвлөгөө
(2008 оны тооцсон зорилт)

T_g - хүрсэн үр дүн (2008 оны гүйцэтгэл)

3. Тухайн үзүүлэлтийн хэрэгжилтийн хувиудын нийлбэрийг үзүүлэлтийн тоонд хувааж, аймаг болон зорилт тус бүрийн хэрэгжилтийн дүнг гаргасан болно.

3

Монгол Улсын МХЗ-уудын хөргжилтийн хандлагын шинхилгээ, үнэлгээ

	Сурь	Явц	Зорилт	2015 оны хандлага	Шаардлагдах хугацаа (Хавсралт 4-ын дагуу)	Хугацааны зоруулж шийрэлдэх хугацааны харцаа	Хугацааны зоруулж шийрэлдэх хугацааны харцаа	Үнэлгээ
	1990	2000	2006	2007	2008	2015	Улдсан хугацаа (2015-2008)	
Зорилт 1. Амьтныг ялангуяа бууруулах							7.0	13.7
Зорилт 1. Амьтныг ялангуяа бууруулах							7.0	19.6
Зорилт 1. Амьтныг ялангуяа бууруулах							(12.6)	(1.8)
1. Ядуурлын түвшин (хувь)	36.3	35.6	32.2	29.3	35.2	18.0	31.1	7.0
2. Ядуурлын түнэтгэрт (хувь)	10.9	11.0	10.1	8.8	10.1	6.0	8.9	7.0
3. Үндэслэлийн эзлэх хувь хамжээг 1990 онтой харьцуулахад 2015 онтой	мб	7.5	6.3	6.4	7.2	11.0	5.8	7.0
3. Үндэслэлийн эзлэх хувь хамжээг 1990 онтой	мб	7.5	6.3	6.4	7.2	11.0	5.8	7.0
3. Үндэслэлийн эзлэх хувь хамжээг 1990 онтой	мб	7.5	6.3	6.4	7.2	11.0	5.8	7.0
4. Нэг хүнд тоотодын нийт бүтэгдэхүүн (оны үнээр, мянган төгрөг)	5.1	426.2	1,440.7	1,758.9	2,305.2	6,800.0	2,371.1	7.0
5. Хүрэлхэл насны түрэлт хүүхдийн эзлэх хувь	12.0	12.7	6.3	6.3	2.0	4.1	7.0	10.8
6. 5 хүрэлхэл насны есөтгийн хэрэлтэй хүүхдийн эзлэх хувь	мб	25.0	21.0		21.0	13.0	16.4	7.0
7. 5 хүрэлхэл насны түрэнхэдийн эзлэх хувь	мб	5.5	2.2		2.2	1.0	-1.3	7.0
8. Жилдэх хүчиний орцооны түвшин (хувь)	мб	62.9	64.4	64.2	63.5	70.0	64.9	7.0
9. 15-24 настны запуучуудын ажлыгийн түвшин (хувь)	мб	4.4	3.2	3.2	3.0	2.5	0.7	7.0
Зорилт 4. Хүчин амьтны хөрөлбөлийн зах зээдээ шилжих буй залуучуудын эхийгүйдийн түвшин бууруулах	мб	62.9	64.4	64.2	63.5	70.0	64.9	7.0
Зорилт 4. Хүчин амьтны хөрөлбөлийн зах зээдээ шилжих буй залуучуудын эхийгүйдийн түвшин бууруулах	мб	4.4	3.2	3.2	3.0	2.5	0.7	7.0
10. Хог, сурингийн нийт хүчин амьтнын бүртгэлтэй оршин сууж бий хүчин амьтны эзлэх хувь	мб	мб	мб	мб	мб	мб	мб	мб
								2015 оны зорилт тодорхойлжүй

Сурь	ЯВЦ				Зорилт	2015 оны хангатга	Улдсан хугацаа (2015-2008)	Шардагдах хугацаа (Хавсралт 4-ын дагуу)	Хугацааны зориу (шардагдах хугацаа - улпэн хугацаа)	Хугацааны зориу, улдсан хугацааны харьцаа	Үнэлгээ	
	1990	2000	2006	2007	2008	2015						
Зорилго/Зорилт/Шалгүүр/Үзүүлэлт												
Зорилто Хоёр. Бүх нийтээр анхан шатны боловсрол эзэмшиж												
Зорилт 5. 2015 гээд бүх хувудэд бага боловсрол олгох												
11. Бага боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин	97.5	95.0	91.4	92.7	91.5	100.0	87.5	7.0	60.4	(53.4)	(7.6)	<0.25, Магадлал баатай
12. Нэгдэгэр антид эсэн ороод 5 дугаар анги хүргэ	91.0	83.6	86.8	88.9	92.8	100.0	91.1	7.0	85.0	(78.0)	(11.1)	<0.25, Магадлал баатай
13. 15-24 настны зангуучуудын бичигт үсгэг тайланаатын хувь	99.0	97.7	97.7	97.7	100.0	97.0	7.0	57.5	(50.5)	(50.5)	(7.2)	<0.25, Магадлал баатай
Зорилго Гурав. Хүчиний төслийн байгуулыг замжин хөгжүүлж, шийдвэрээ гаргах түвшинд эмчтэйчүүдийн орцоого нэмэгдүүлэх												
Зорилт 6. 2009 он гээд бага болон дунд боловсрол эзэмшигчийн дунд, 2015 он гээд бүх шатны боловсролын байгууллагад судалжамжын хийгийн зөхжээний харьцааг хангах												
14. Бага боловсрол эзэмшиж байгаа очид, хөгжүүлийн харьцаа	1.03	1.01	0.98	0.97	0.97	1.00	0.9	7.0	20.4	(13.4)	(1.9)	<0.25, Магадлал баатай
15. Ерөнхий боловсрол эзэмшиж байгаа очид, хөгжүүлийн харьцаа	1.33	1.20	1.03	1.09	1.08	1.00	0.9	7.0	6.1	(17.1)	(2.4)	боловжийт
16. Дээд боловсрол эзэмшиж байгаа эмээтэй, эрэгтэйчүүдийн тооны харьцаа	1.56	1.72	1.53	1.57	1.54	1.00	1.6	7.0	24.1			0.9
Зорилт 7. Цанингай ажил эрхээж байгаа хүн амын жандээрийн таас байхийны харьцаа												
17. Хөхөн яж ахуйгаас бусад салбарыг цапинтай эжилж эрхэлж байгаа хүн амын дотор эмээтэйчүүдийн эзэлж хувь	51.1	50.4	53.9	53.1	53.0	50.0	54.2	7.0	68.2	(61.2)	(8.7)	<0.25, Магадлал баатай
Зорилт 8. Улс төр, шийдвэр гаргах түвшинийн эмэгтэйчүүдийн орцоого нэмэгдүүлэх												
18. Үйлч-д соногдсон эмэгтэйчүүдийн эзэлж хувь	24.9	11.8	6.6	6.6	3.9	30.0	2.7	7.0	127.9	(120.9)	(17.3)	<0.25, Магадлал баатай
19. Үйлч-д нар давшиж эмэгтэйчүүдийн эзэлж хувь	7.7	10.9	13.7	мб	18.5	30.0	20.0	7.0	12.9	(5.9)	(0.8)	<0.25, Магадлал баатай
Зорилго Дөрөв. Хүүдийн эндэгдлийг бууруулах												
Зорилт 9. Тав хүрэлх насны хүүдийн эндэгдлийг 1990 онтой харьцуулжад 2015 он гээд 4 дахин бууруулах												
20. Тав хүрэлх насны хүүдийн эндэгдлийн түвшин (1000 амьд төрөлт тутамд)	88.8	44.5	23.2	21.7	23.2	21.0	-15.2	7.0	0.8	6.2	0.9	боловжийт
21. Нийхжүүн эндэгдлийн түвшин (1000 амьд төрөлт тутамд)	64.4	32.8	19.1	17.6	19.4	15.0	-6.6	7.0	2.2	4.8	0.7	боловжийт

Сурье	Явц	Зорилт	2015 оны хамгийн	Улдсан хамгийн	Шаргадгах хамгийн	Хугацааны зориу	Хугацааны зориу
			хамгийн	(2015-2008)	(Хавсралт 4-ийн дагуу)	(шаргадгах хугацааны улпэн хугацаа)	(шаргадгах хугацааны улпэн хугацаа)
Зорилго/Зорилт/Шалгуур үзүүлэлт							Үнэлээ
22. Улаан бурхны эсрэг вакцинуулалтад хамрагдсан хүүдийн хувь	1990 2000 2006 2007 2008	2015 2009 99.0 99.0 109.1	2015 7.0	7.0	3.1	3.9	0.6 болоижтой
Зорилго Тав. Эхүүдийн эргүү мэндийг сайжруулж							
Зорилт 10. НҮЭМ-ийн шаардлагатай туслах үүлигдэг хич бүрт хүрэж, эхийн энэрглийг 1990 онтой харьцуулжад 2015 он таад 4 дахин буруулж					7.0	0.3	6.7 1.0 эрт хүрэн
23. Эхийн энэрглийн түвшин (1000 амьд төрөлт тутамд)	121.6 166.3	67.2 88.3	48.6 50.0	31.7 7.0	(0.5)	7.5	1.1 эрт хүрэн
24. Эргүү мэндийн мэрэжлийн ажлын эх барьсан төрөлт тутамд	Хувь	100.0 99.6	99.7 99.8	99.8 99.7	7.0 0.0	7.0	1.0 эрт хүрэн
Зорилтоо Зурагаа. Бэлгийн замын хандарт овчин, Хийний дархал хонидлын вирус (ХДХВ), Дархалтын одимын хомидол (ДОХ), сурьеэтийн тэмцэх, бусад овчинийт буруулах							Эрт хүрэн
Зорилт 11. 2015 он таад ХДХВ, дох евнийн хандварыг хэзгээвэрлэж, урьбычлан сэргийлэх							Эрт хүрэн
25. Жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн дундаах ХДХВ-ын хандварын тархалт (хувь)	Мб -	0.004 0	0 <0.1	0.0			Эрт хүрэн
26. 15-24 настны запуучуудын дундаах ХДХВ-ын хандварын тархалт (хувь)		0 0.0005	<0.1 942	0.0			Эрт хүрэн
Зорилт 12. 2015 он газар сурьеэг овчиний тархалтыг буруулах					7.0 18.3	(11.3)	(1.6) <0.25, Магадлан баатай
27. Сурьеэ овчиний тархалт (100,000 хүн тутамд)	441.0 60.4	85.4 72.6	72.0 82.0	-124.4 7.0	(0.7)	7.7	1.1 эрт хүрэн
28. Сурьеэгийн овчилгэлийн түвшин (100,000 хүн тутамд)	79.0 124.8	185.2 166.8	158.8 100.0	230.9 7.0	35.6	(28.6) (4.1) <0.25, Магадлан баатай	
29. Сурьеэгээс шаштаалсан нас баралт (100,000 хүн тутамд)	4.8 3.2	2.9 2.4	2.7 2	1.1 7.0	6.3	0.8	0.1 болоижтой
30. Оношилгоо, энчилгээтний олон улсын стандартын хүрээнд сурьеэг илрүүж, эмчилгээн тохиолдлын хувь	31.4 80.9	82.1 83.8	85.0 100.0	114.1 7.0	5.5	1.5	0.2 болоижтой
Зорилт 13. Хүүхдийн шид цоороч овчиний тархалтыг буруулах							
31. 5-6 настай хүүхдийн шид цоороч овчиний тархалт (хувь)	Мб Мб	80.1 80.1	75 80.1	7.0 9.0	(2.0) (0.3) <0.25, Магадлан баатай		
Зорилго Долноо. Байтайр очны тогтвортой байдлыг хангах							
Зорилт 14. Тогтвортой хөгжлийн зарчмыг улсын хөгжлийн бодлого, хөгжлийн тусган хэрэгжүүлж хот суурин, ялангуяа Улаанбаатар хотын агаарыг цэвэршигүйэх							

Зорилго/Зорилт/Шалгур/Үзүүлэлт	Сүрье	Яруц	Зорилт	2015 оны хангагаа (2015-2008)	Улдсан хугацаа (2015-2008)	Шардлагах хугацаа (Хавсралт 4-ийн дагуу)	Хугацааны зориулыг шардлагах хугацааны харцаа	Хугацааны зориулыг шардлагах хугацааны харцаа
32. Ойт нутгийн эзлэх хувь	1990	2000	2006	2007	2008	2015	(20.1)	(2.9)
33. Тусгай хамгаалалтанд авсан газар нутгийн эзлэх хувь	7.8	8.5	8.1	7.7	7.7	9.0	8.0	<0.25, Магадгал баатай
34. Наг хүнд ногдох нүүрсхүчиний давхар ислийн алгаралт (тонн/хүн)	3.6	13.1	13.8	13.4	30.0	19.4	7.0	<0.25, Магадгал баатай
35. Улаанбаатар хотын агаар дахь зоотын давхар ислийн овийн хоногийн түндэх агууламж (Мкг/м²)	11.52	6.57	5.75	Мб	Мб	4.00	1.8	<0.25, Магадгал баатай
36. Улаанбаатар хотын агаар дахь хүхэрэгт хийн овийн дундаж агууламж (Мкг/м³)	30.5	32.0	33.0	38.0	34.0	30.0	36.2	<0.25, Магадгал баатай
Зорилт 15. Гол, горхмын усыг эхийг хамгаалж, нөхөн сэргээх замаар ширгэлтийг багасгах	9.8	16.0	22.0	20.0	26.0	20.0	28.5	Магадлан баатай
37. Хамгаалалтанд авсан гол, мөрний усны урсац бүрэлдэх утаслагийн эзлэх хувь	Мб	40	50	30	44	80	41.3	7.0
38. Хамгаалалт барьж тохиулсан усны эх үүсвэр, булаг шандын эхийн гол	Мб -	229	26	163	1000	-124.7	7.0	9.8
Зорилт 16. 2015 он гэхэд багасгает ундны усны хамгамжтай, сайжруулсан ариун цвирлийн байгуулалтад хамраадаагүй хүн амын эзлэх хувийг бүрдүүлэх	Мб	28.4	60.8	Мб	Мб	40	(2.8)	(0.4)
39. Багасгает ундны усны хамгамжийг хүн амын эзлэх хувь	Мб	22.8	73.4	Мб	Мб	60		
40. Сайжруулсан ариун цвирлийн байгуулалтад хамраадаагүй хүн амын эзлэх хувь	Мб	22.7	21.4	Мб	Мб	30		
Зорилт 17. 2015 он гэхэд хүн амын орон сууцны нэхцэлийг сайжруулах	Мб	0.014	0.006	10.0	-1.8	7.0	12.9	(5.9)
41. Инженерийн шугам сүлжээтэй орон сууцанд амьдарч байгаа хүн амын эзлэх хувь	Мб	6.9	22.0	28.5	32.5	5.0	7.0	(7.4)
Зорилтоо Ниймжилжин төлөө дэлхийн нийтийн түншлэлийг хөгжүүлж	Мб	49.0	49.6	48.3	70.0	54.7	7.0	14.4
Зорилт 18. Худалдааны болон санхүүгийн тогтолцоог хөгжүүлж замаар Нийгмийн хөгжлийн зорилтуудыг хангах таатай нөхцөл бүрдүүлэх	Мб	34.7	49.2	49.0	49.6	48.3	7.0	(1.1)
42. Худалдааны хүчин чадлыг бий болгоход туслахар үзүүлсэн хөгжлийн албан ёсны туслахийн эзлэх хувь	Мб	1.630	0.021	0.014	0.006	10.0	7.0	<0.25, Магадлан баатай
43. Нийгмийн сурь улчилигийн эзлэх хувь туслахийн албан ёсны туслахийн эзлэх хувь	Мб	18.5	22.1	41.4	52.2	37.2	65.0	<0.25, Магадлан баатай
44. Дотодын нийт огтэгдэхүүнд экспортын эзлэх хувь	Мб	18.5	22.1	41.4	52.2	37.2	44.2	<0.25, Магадлан баатай
45. Санхүүгийн гүзгүйлэл: Дотодын нийт бүтээгдэхүүн, нийт мөнгөний харцаа	Мб							(1.1)

	Сурь	ЯВЦ			Зорилт	2015 оны хамгийн	Улдсан хугацаа (2015-2008)	Шардлагах хугацаа (Хавсралт 4-ын дагуу)	Хугацааны зориулыг эхийн хугацаанд хугацааны харцаа	Хугацааны зориулыг эхийн хугацаанд хугацааны харцаа
	1990	2000	2006	2007	2008	2015				
Зорилт 19. Далайд гарчийг Монгол Улсын онцлогийг хөвгүүзээ, шаардлагыг хяргаалсан илүү таатамжтай нэхцэлээр дэлдэй гарчтай болгох гаяацан дамжин өнгөрөх тээврийн үр ашгийг дэшгүүлэх, Монгол Улсын нутаг дахь тээврийн дамжин өнгөрөх тээврийг ялгаржүүлэх							7.0	13.7	(6.7)	(1.0)
46. Үндэсний нийт орлогод хөгжлийн албан ёсны тусламжийн эзлэх хувь	25	23.3	6.3	4.5	3.6	20				СН-ас СЭДТ дахин тоосон
47. Тэмд замын ачаа тээвэрэлгээ дамжин өнгөрөх ачдэны эзлэх хувь	6.7	16.5	30.2	24.7	16.0	40	34.5	7.0	18.0	(11.0) (1.6)
Зорилт 20. Үрг хугацаанд газары, дотогсны өрийн тогтвортой байдлыг хангах чаднаас өрийн стратегийг бий болгох, үндэсний болон онон усадж байгаа ариа хэрэгслийг судалж, Монгол Улсын төсөв, эдийн засагт хүчиндээр үзүүлжиргээр өрийг зохицуулан шийдвэрлэх							7.0	9.9	(2.9)	(0.4) <0.25, Магадлан баатай
48. Дотогсны нийт бүтээдэхүүнд Засгийн газрын гадаад өрийн эзлэх хувь	44.5	90.3	51.9	39.2	33.3	30.0	46.5	7.0	5.7	1.3 0.2 эрт хүрэн
49. Экспортод Засгийн газрын гадаад өрийн эзлэх хувь	24.3	159.4	90.6	80.9	80.3	40.0	127.8	7.0	5.1	1.9 0.3 эрт хүрэн
50. Засгийн газрын орлогод газарын гадаад өрийн эзлэх хувь	138.0	265.6	121.7	96.9	94.0	60.0	115.1	7.0	10.9	(3.9) (0.6) <0.25, Магадлан баатай
51. Экспортод Засгийн газрын гадаад өрийн эзлэх хувь	27.4	4.4	2.9	2.7	2.8	3.9	-9.4	7.0	(1.2)	8.2 1.2 эрт хүрэн
52. Засгийн газрын орлогод газарын гадаад өрийн эзлэх хувь	1.6	7.4	4.0	3.2	3.3	7.5	5.1	7.0	17.8	(10.8) (1.5) эрт хүрэн
Зорилт 21. Мэдээлэл холбооны шинэ технологийг хөгжүүлэх, "Мэдээлэлжэн нийтэм" байгуулах								7.0	13.0	(6.0) (0.9) <0.25, Магадлан баатай
53. Сурин угасны цэгийн тоо (1000 хүн тутамд)	30.8	46.6	60.3	57.2	57.0	100.0	73.3	7.0	15.5	(8.5) (1.2) <0.25, Магадлан баатай
54. Интернетийн байгаль хэрэлтгүүдийн тоо (1000 хүн тутамд)	мб	2.2	10.0	11.5	15.8	30.0	24.7	7.0	7.7	(0.7) (0.1) хүрэх магадлалтай
55. Үрэн телефон хэрэлтгүүчийн тоо (1000 хүн тутамд)	мб	31.2	296.8	449.4	656.5	350.0	1,007.9	7.0	(14.4)	21.4 3.1 эрт хүрэн
Зорилтоо Ес. Хүний эрхийг баталгаажуулах, арчижсан засаглалыг хөгжүүлэх										
56. Хүний хөгжлийн индекс	0.65	0.67	0.69	0.73	0.74	0.83	0.8	7.0	8.6	(1.6) (0.2) хүрэх магадлалтай
57. Монгол Улсын хувь тогтоомж, олон улсын хүний эрхийн тэрээ, хөтөнчдэд чийлэж буй талаар шинжээчилүүн чиэлээ, %	мб	мб	мб	мб	мб	-	0.0	-	-	- 2015 оны зорилт тодорхойлжүү

Сурье	ЯВЦ						Зорилт	2015 оны хангага	Улдсан хугацаа (2015- 2008)	Шардагах хугацаа (Хавсралт 4- ийн дагуу)	Хугацааны зөрүү (шавьралдах хугацаа- үүлсэн хугацаа)	Хугацааны зөрүү, улдсан хугацааны харцаа	ҮНЭЛЭЭ
	1990	2000	2006	2007	2008	2015 оны хангага							
Зорилго/Зорилт/Шалгувур/Үзүүлэлт													
58. Шүүхийн шийдвэр түйлэгтэйлийн бодлог биеэлээг (хувь)	мб	мб	66.2	68.2	73.4	-	103.0	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
59. Төмөркорийн чадварыг иргээдэг үүчинчлээг (зүүлж буй өмчийн/чадлын тоо	мб	мб	476	517	293	-	-62.6	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
60. Улстөрөгийн эзлэгээг санхүүгийн хэрэгслийн хэрэгжилтийн талбарыг иргээжин төсөөлөл	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
61. Төсөөв, түүний заргуулалтын тайлбарыг взб худасандаа тогтолцоу байршилд төрлийн байгуулалтын тоо	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
Зорилт 23. Адмиралтын үндэснээгээний хувь мэдэгдэлд хэвшүүлэх	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
62. Төрийн байгуулалтын үйл ажиллагааны талаархи иргээдийн төсөөлөл	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
63. Улсын төсвийн төслийг боловсрууллах, батлах чед санаалаа анбан-есօօр иргээжиний нийтийн байгуулалтын тоо ирийн хувь	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
Зорилт 24. Авлыгыг үл тэвчих үүр альстайт нийтийн бүх хүрээнд бий болгон хэвшүүлэх	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
65. Авлыгын индекс	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
66. Улстөрөгийн хувь хянгаалтын хүрээн дэх авлигын талаархи төсөөлөл	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт
67. Төрийн замжигаа болон үйлчилгээний байгуулалтын хүрээн дэх авлигын талаархыг иргээжин төсөөлөл	-	-	-	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	2015 оны зорилт

МХЗ-уудын зарим гол шалгуур үзүүлэлттээр тодорхойлсон үнэлгээ, 2008 он (аймаг, нийслэлийг байр эзүүлснээр)

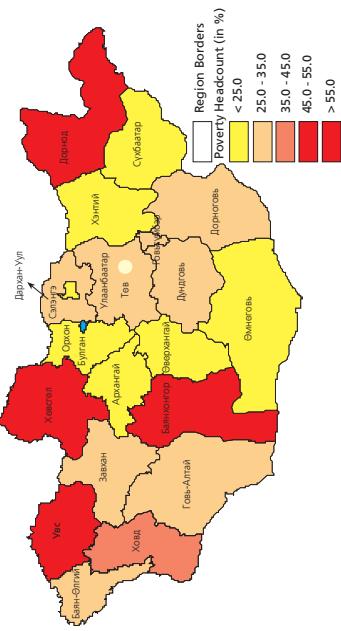
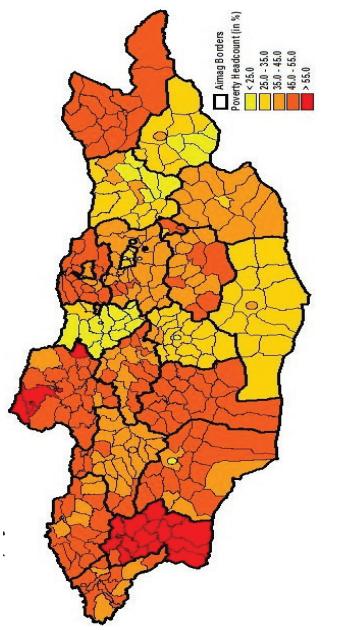
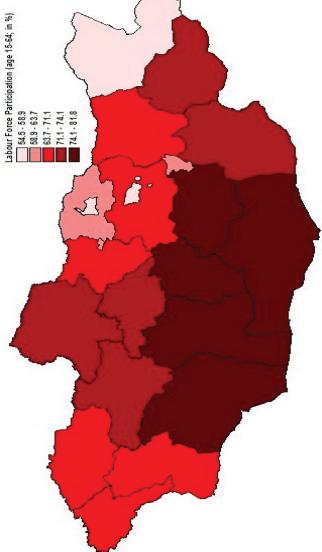
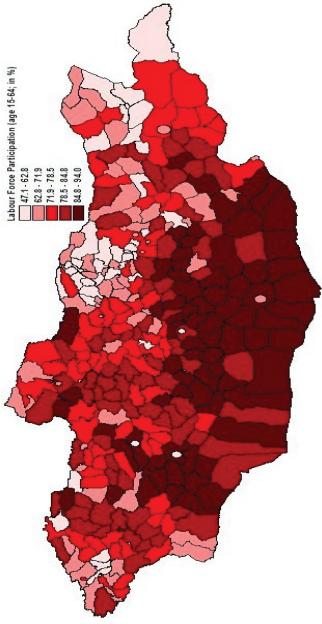
	Аймгийн НЭР	Зорилго 2		Зорилго 3		Зорилго 4		Зорилго 5		Зорилго 6		Зорилго 7	
		Бага болворлын хамран сургалтын цвэр жин	Нэгдүгээр ангидаа элэн орсоод 5 дугаар анги хүрэлийн сургалцаачнын хувь	Бага болворол эзээшжээдэгийн охид, хөвчийн харьцаа	ХАА-гас бусад салбард цингтай ажил эзээж бэлтгэх хийн айлын дотор эзээжийн хувь	Тав хүрэхэс насны хүүхийн энээдлийн түвшин (1000 амьтны төрөлт тутамд)	Нялжсын энээдлийн түвшин (100.000 амьтд төрөлт тутамд)	Сүрьеэ өвчний тархалт (100.000 хүн тутамд)	Сүрьеэ өвчний тархалт (100.000 хүн тутамд)	Сүрьеэээс шалтгаалсан нас баралт (100.000 хүн тутамд)	Ойт нутгийн эзээж хувь	Ойт нутгийн эзээж хувь	
1	Архангай	8	12	5	22	15	16	1	10	13	18	84.4	
2	Баян-Өлгий	19	16	8	6	10	8	18	2	12	11	64.7	
3	Баянхонгор	2	4	2	1	16	19	14	4	15	2	74.2	
4	Булган	21	7	20	17	3	3	1	11	11	17	80.2	
5	Говь-Алтай	10	22	2	22	20	20	1	8	9	1	72.7	
6	Дорноговь	9	8	9	5	20	21	19	14	11	4	75.3	
7	Дорнод	5	5	17	19	9	7	16	22	22	9	96.3	
8	Дундговь	20	18	13	21	4	5	5	20	9	1	5	57.7
9	Завхан	15	14	20	18	12	11	21	1	8	14	74.4	
10	Өвөрхангай	13	10	12	12	21	22	10	5	9	16	72.9	
11	Өмнөговь	4	6	5	20	14	15	1	6	1	15	61.2	
12	Сүхбаатар	14	20	19	11	11	12	1	17	1	5	54.7	
13	Сээннэ	6	11	14	16	2	2	13	21	17	20	105.3	
14	Төв	22	15	14	7	1	1	1	16	20	22	66.5	
15	Үвс	11	17	2	3	13	13	11	3	1	13	58.5	
16	Ховд	17	9	10	13	7	6	12	7	14	12	66.9	
17	Хөвсгөл	16	13	5	10	19	18	9	13	19	9	112.5	
18	Хэнтий	12	21	17	14	18	14	22	19	16	19	95.7	
19	Дархан-Уул	3	19	1	8	5	4	4	15	20	7	3	88.7
20	Улаанбаатар	18	2	11	15	8	9	17	18	18	21	92	
21	Орхон	1	3	14	9	6	10	1	12	21	5	98	
22	Говьсумбэр	7	1	22	4	17	17	1	15	1	5	59.9	
	Зорилт тус бүрээр хөржилтгийн дүн	93.5	92.7	95.5	104.1	59.3	69.1	43.5	30.1	77.8	112.9	77.8	

Тэмдэглэгэнээний тайлбар:

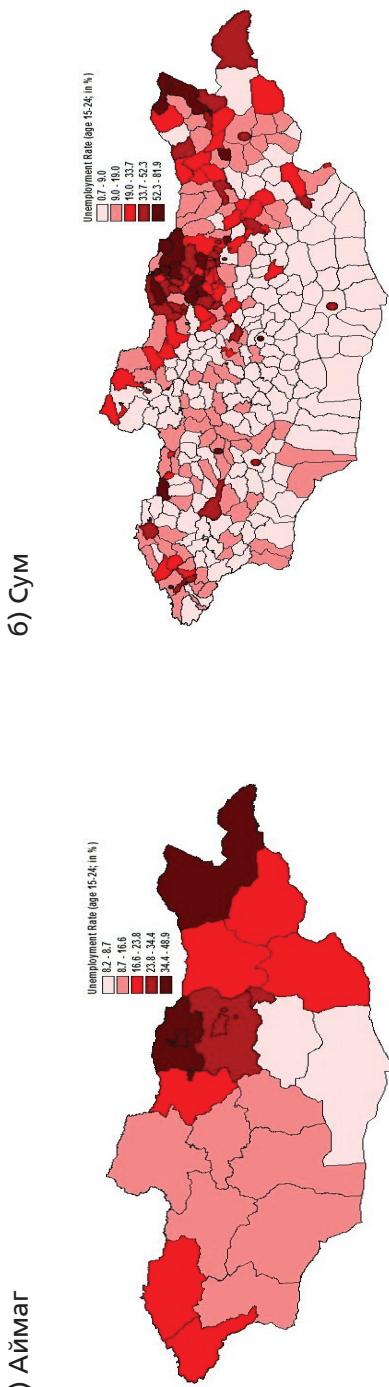
1	Хүрэн	100.0>	100.0>	1.0=>	50.0=>	29.2<	22.0<	50.0<	100.0=<	0.0=>	0.0=>	2.0=<	99.0>
2	Боломжтой	95.0-99.9	93.0-99.9	1.02<1<0.98	47.0>49.9; 50.1>52.0	29.2>33.0	22.1-26.0	50.1-68.0	100.1-142.0	0.1-1.9	0.1-1.9	0.1-1.9	75.0-98.0
3	Удаан	91.4-94.9	86.8-92.9	1.04>1<1.02; 0.96-0.98	45>47; 52.1>54	33.1-38.1	26.1-32.7	68.1-67.1	142.1-185.2	2.0-2.9	0.0=>	0.0=>	51.0-74.0
4	Боломжтой	91.4<	86.8<	1.04>1<0.96<	45<1<54.0>	38.2>	32.8>	67.2>	185.3>	3.0>	>0.0	>0.0	50.0<

5

Хүн амьн тооллогын 2000 оны тоо, мэдээлэлд суурилсан үзүүлэлтийн МХЗ-уудын зарим зурагтлал: Аймаг, сумын түвшний үр дүн

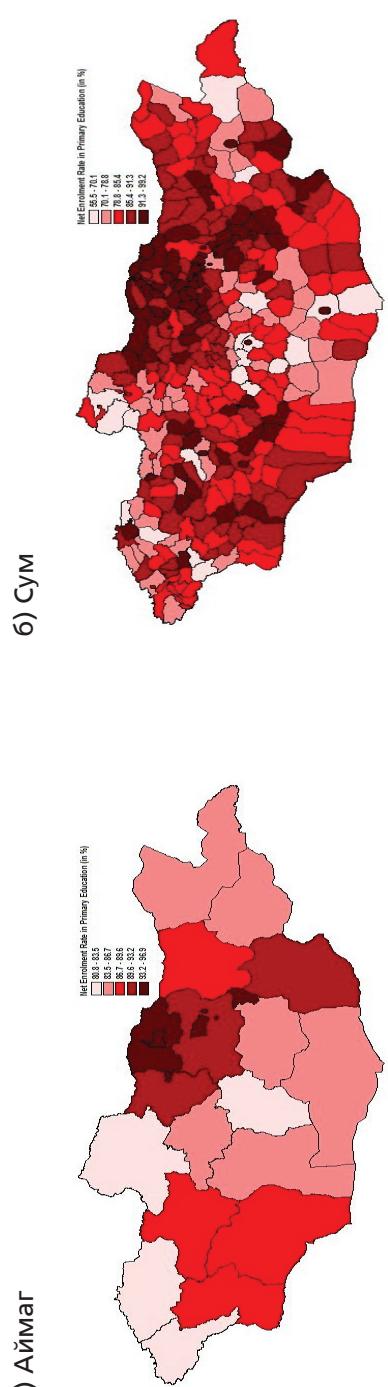
Зураглал 1: Ядуурлын хамраалт (%)**a) Аймаг****b) Сум****Зураглал 2: Ажиллах хүчиний оролцооны түвшин, 15-64 нас (%)****a) Аймаг****b) Сум**

Зураглал 3: 15-24 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин (%)

**а) Аймаг
б) Сум**

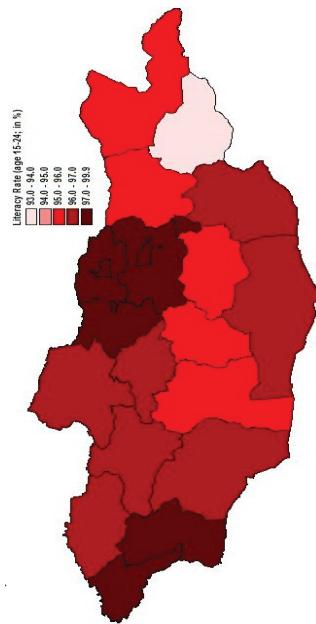
Зураглал 4: Бага боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин (%)

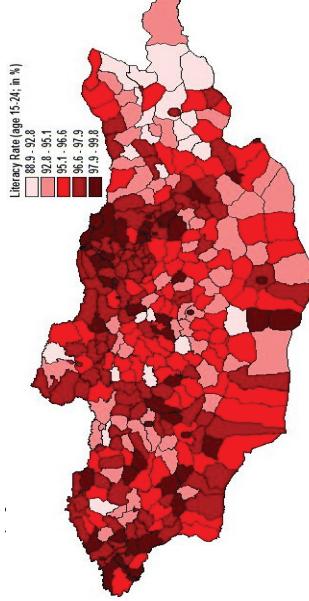
**а) Аймаг
б) Сум**

Зураглал 5: 15-24- насны залуусын бичиг үсэг тайлгадалт (%)

а) Аймаг

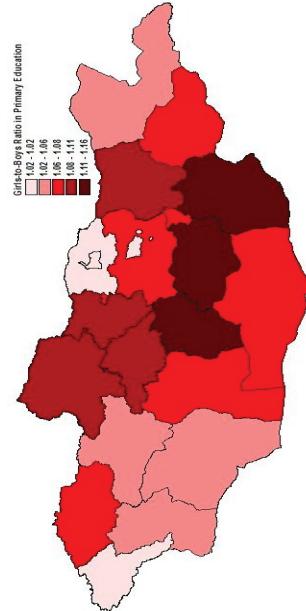

б) Сум

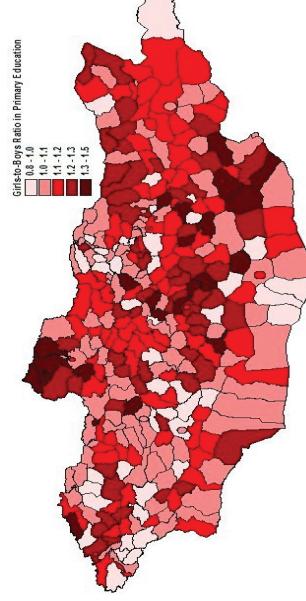

Зураглал 6: Бага боловсрол эзэмшиж байгаа охид, хөвгүйдийн харьцаа (%)

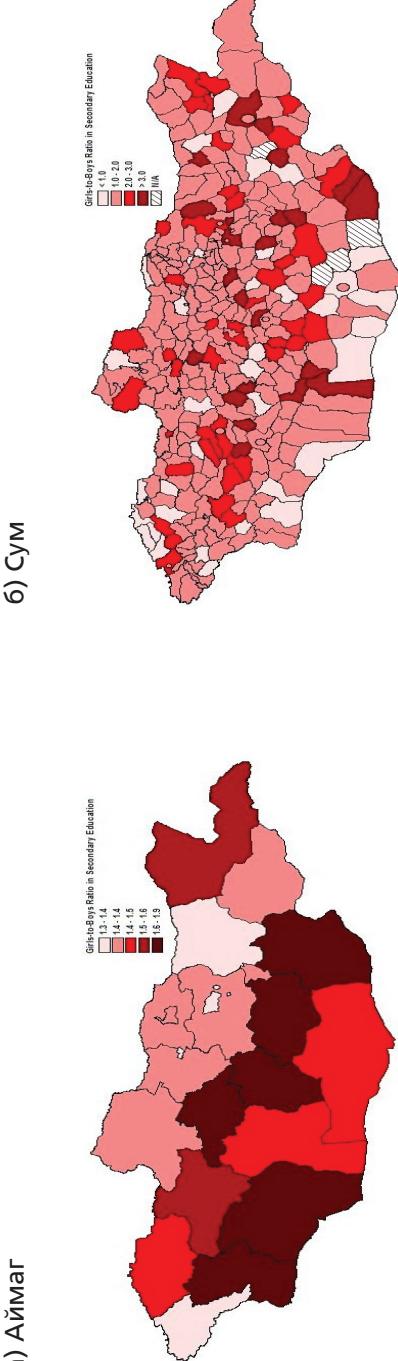
а) Аймаг

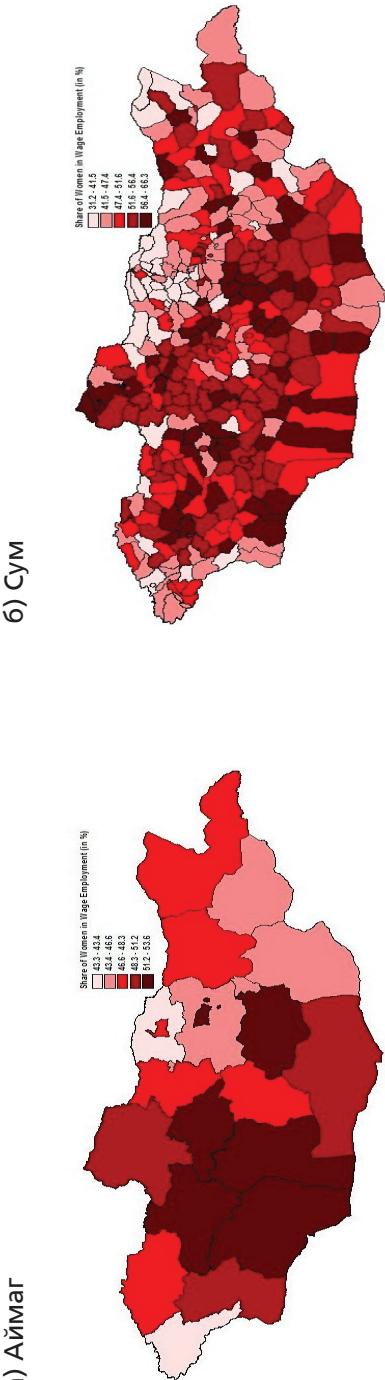
б) Сум

Зураглал 7: Ерөнхий боловсрол эзэмшиж байгаа охид, хөвгүүдийн харьцаа (%)

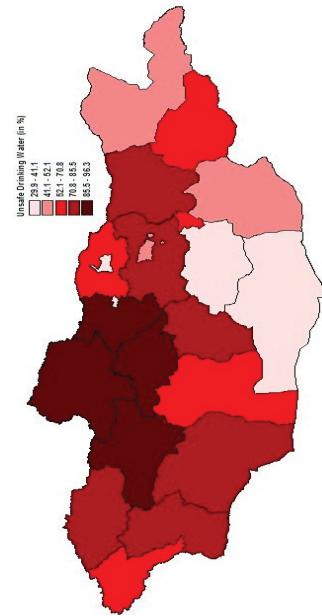

Зураглал 8: ХАА-Гаас бусад салбарт цаплинтай ажил эрхэлж байгаа хүн амын дотор эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь (%)

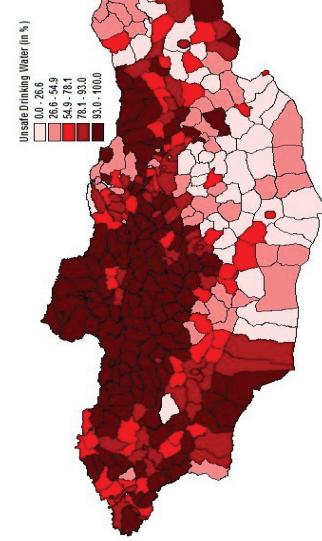

Зураглал 9: Баталгаат ундны усны хангамжгүй хүн амын эзлэх хувь (%)

a) Аймаг

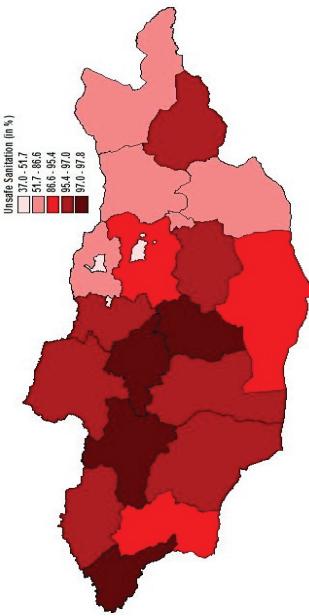

b) Сум

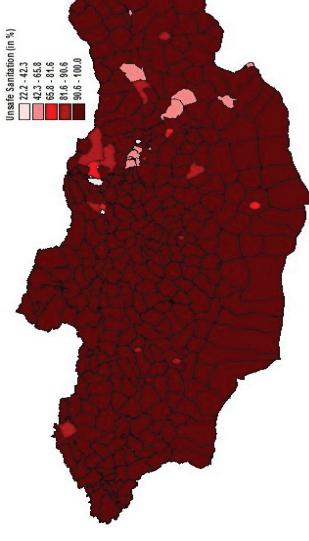

Зураглал 10: Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламжид хамрагдаагүй хүн амын эзлэх хувь (%)

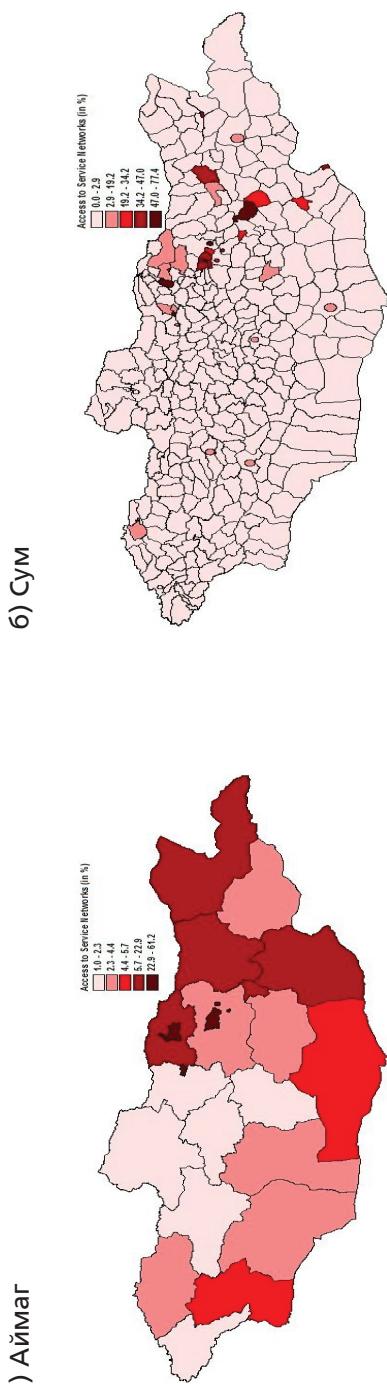
a) Аймаг

b) Сум

Зураглал 11: Инженерийн шугам сүлжээтэй орон сууцанд амьдарч байгаа хүн амын эзлэх хувь (цахилгаан, ус, бодир, халаалт), (%)

Зураглал 12: Суурин утасны цэгийн тоо (1000 хүн тутамд)

